

Българин

БРОЙ 1 | 2011 ЦЕНА 30 КЃ

**Йорданка
Христова
в Прага**

**Кой сънува мечтите
на Теди Москов?**

**Златоград – една
родопска приказка**

**Славянската
библиотека в Прага**

**Българистът
Марцел Черни**

Абонамент

ИНТЕРЕСУВА ЛИ ВИ ЖИВОТЪТ НА БЪЛГАРИТЕ В ЧЕХИЯ, БЪЛГАРИЯ И В ЦЕЛИЯ СВЯТ?

Абонирайте се за списание „Българи“, подкрепете своето българско списание! „Българи“ е едно от най-представителните списания на българската общност.

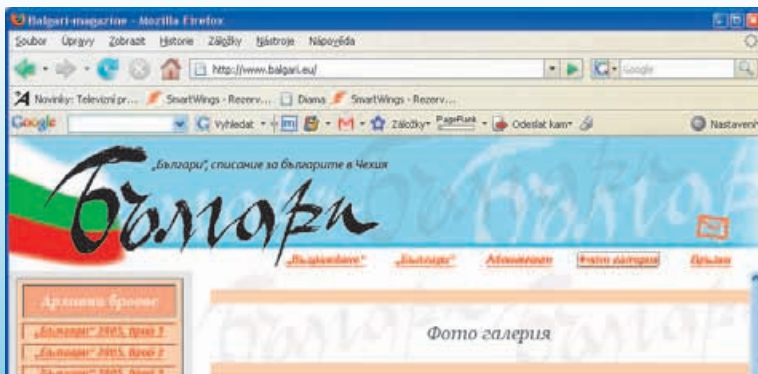
На страниците на „Българи“ имате уникалната възможност да получавате актуална информация от България, да се срещате с интересни личности и да научите нещо повече за живота на българите в Чехия и по света. Чакаме вашите мнения и предложения за списание „Българи“.

Годишният абонамент за 6 броя е само 180 Кč.

Пощенските услуги поема сдружение „Възраждане“. Средствата можете да изпратите на сметката на сдружението 1962160309/0800 или по пощата на адрес: o.s. Vazrazhdane/ Vocelova 3/120 00 Praha 2.

**ОБАДЕТЕ НИ СЕ НА GSM 777 196 322
ИЛИ НИ ПИШЕТЕ НА E-MAIL BALGARI@ ATLAS.CZ**

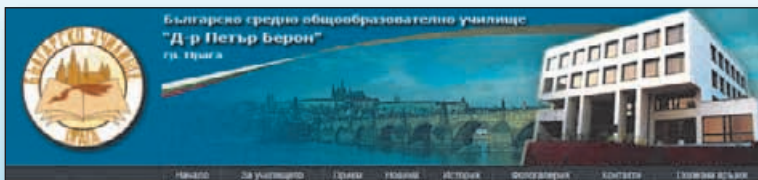
За контакти:
o.s. Vazrazhdane
Vocelova 602/3
120 00 Praha 2
Тел.: +420 777 196 322
balgari@atlas.cz
www.balgari.eu

Посетете интернет страницата на гражданско сдружение „Възраждане“ и на списание „Българи“

www.balgari.eu Facebook: *Balgari Vazrazhdane*

БЪЛГАРСКО УЧИЛИЩЕ „Д-р Петър Берон“ – ПРАГА ШАНС ЗА ВАШИТЕ ДЕЦА

www.bgschool.eu

Сдружение „Възраждане“
кани всички наши сънародници и приятели на България
на 23 май в 18 часа
в Дома на националните общности, „Воцелова“3, Прага 2

**да отбележим заедно
Деня на българската просвета и култура и на славянската писменост**

По случай 24 май ще бъде прожектиран документалния филм
на режисьорката Светлана Лазарова „Родопска магия“

Българи брой 1/2011

Издание на българската общност в Чешката република

Издател:

Гражданско сдружение „Възраждане“, Americká 28, 120 00 Praha 2
Контактен адрес: Vocelova 3
120 00 Praha 2

Излиза с финансовата подкрепа на
Министерството на културата на
Чешката република

Регистрационен номер в Министерството на културата на Чехия:
E 13282

Главен редактор:

Мария Захариева

Редакционен екип:

Димана Иванова, Красимира Мархалева, Васил Самоковлиев, Ивайло Диманов, Маргарита Симеонова.

Сътрудници: Снежана Таскова, Сирма Зидаро-Коунова, Минка Генчева, Румяна Георгиева, Георги Георгиев, Катержина Тидлачкова, Катерина Ненкова, Пенка Калинкова.

Коректор: Татяна Борисова

Дизайн:

„Макс“ студио

Година 10, брой 1/2011

Balgari

Periodikum bulharské menšiny v České republice
Časopis je vydáván s finanční podporou Ministerstva kultury České republiky

Годишнини

Скъпи читатели, тази година се навършват 10 години от официалното регистриране на сдружение „Възраждане“ и създаването на списание „Българи“.

„Възраждане“ възниква като гражданско сдружение на новата българска емиграция, имащо за цел да защитава интересите на българското национално малцинство в Чехия, да популяризира българския език, култура и традиции, да развива активна дейност за интеграцията на българската общност, както и да работи за изграждане положителния имидж на България в чужбина. Десетилетие по-късно с радост можем да констатираме, че сдружението ежегодно организира Дни на българската култура в Чехия. Изявите са многобройни: фолклорни, оперни и рок концерти, прожекции на филми, литературни четения, изложби на български художници, срещи с писатели, поети и режисьори...

Изключително богата е клубната дейност на „Възраждане“, включваща празнуването на големите български национални и народни празници. Сред подрастващите и техните родители с голяма популярност се ползва създаденото през 2002 г. Неделно училище и ежегодният концерт „Млади български таланти“.

Няколко месеца след възникването на сдружението по инициатива на Георги Сиромашки се ражда и списанието, което първоначално се казва „Възраждане“. Първите му два броя са всъщност информационни бюлетени за българите в Чехия, съставени с много любов и възрожденски ентузиазъм от редакторките Стела Давидова и Лора Владимирова. Първият брой излиза през декември 2001 г., вторият – през март 2002 г. Главен редактор е Стела Давидова, а членове на редакционната колегия са Лора Владимирова, Веселин Пионов, Георги Сиромашки, Стоян Генчев. През 2002 г. списание „Българи“ е регистрирано в Министерството на културата на Чешката република и излиза като културно-информационно издание на сдружение „Възраждане“. Средствата за издаването са твърде скромни – първоначално списанието е финансирано от пражката община, а от 2003 г. – от Министерството на културата на Чехия. Постепенно броят на цветните страници нараства, а от 2006 г. то е вече изцяло цветно. Тогавашният главен редактор Иван Иванов и графичният дизайнер Михал Хусак допринасят много за подобряване на цялостната визия на списанието. Не без значение е нарастващата финансова подкрепа от чешкото министерство на културата. През 2007 г. списанието е наградено от Министерството

на културата на България с плакет и почетна грамота „За принос в развитието и популяризирането на българската култура“. От 2008 г. насам значително се увеличава броят на сътрудниците. През изминалото десетилетие списание „Българи“ се превърна в търсено и любимо списание на много наши сънародници. На неговите страници те се срещат със значими за българската култура личности, информират се за интересни събития в Чехия и България, както и за дейността на българските сдружения и на Българския културен институт в Чехия; запознават се със съвременната българска литература и не на последно място – поддържат жива връзката с родния език.

Тази година се навършват и десет години от официалното признаване на българското малцинство в Чехия. От 2002 г. българите имат свой официален представител в Съвета на националните малцинства при правителството на Чешката република. От 14 април нов член на Съвета е известната българска режисьорка Светлана Лазарова, която беше назначена на този пост с решение на правителството. Пожелаваме ѝ успех в нелеката задача на координатор и представител на разнородната българска общност!

Мария Захариева

Съдържание:

4–5 Накратко

6–16 Българската общност

Баба Марта отново в Прага | Епископ Антоний в Чехия | Бабинден по „остравски“ | Трети март в Острава | Разговор с Тюркян Акиф, консул на България в Прага | Трети март в Прага | Мартенички – радост, красота! | Памет и мисъл за 3 Март | 140 години от смъртта на Д-р Петър Берон | Дни на българското кино | Христина Василева – с „Талия 2010“ | „Черноморски истории“ | „Родопска магия“ | In Memoriam

17–19 Бележки на екскурзовода

Международен туризъм по поморийски

20–25 Култура

Йорданка Христова: Като се усмихваш, и денят

ще ти се усмихне | Кой сънува мечтите на Теди Москов?

26–27 Интересно

Златоград – една родопска приказка

28–33 Българо-чешки връзки

Славянската библиотека в Прага | „Кратък чешко-български речник на не книжовната лексика“ | Марцел Черни и чешката славистика

34–35 Българските манастири

Драгалевски манастир „Св. Богородица Витошка“

36–37 Сатирикон

Де е България? | Агреман до поискване

38–39 Българче

Пъстри приказалки

На корицата: Йорданка Христова. Снимка: личен архив на певицата.

БЪЛГАРСКАТА ТЕЛЕГРАФНА АГЕНЦИЯ И АСОЦИАЦИЯТА НА БЪЛГАРСКИТЕ МЕДИИ ПО СВЕТА ОРГАНИЗИРАТ СЕДМАТА СВЕТОВНА СРЕЩА НА БЪЛГАРСКИТЕ МЕДИИ.

Тя ще се проведе от 25 до 29 май 2011 г. в Холандия в партньорство

с Холандската информационна агенция ANP. По традиция Световните срещи събират ръководители и делегати от най-значимите български медии у нас и по света с български държавници, представители на бизнеса, интелектуалци и експерти. Темата на срещата тази година е „Медии и пари“. Във фокуса на внимание на форума ще бъдат проблемите на икономиката на медиите и тяхното финансиране, свободата на словото, авторското право, развитието на медийната инфраструктура и други. (БТА)

НАСЕЛЕНИЕТО НА БЪЛГАРИЯ Е 7 351 234 ДУШИ.

Това сочат експресните резултати от Националното преброяване на населението и жилищния фонд към 1 февруари 2011 г. Населението на България за последните 10 години е намаляло с 581 750 души. **В периода 1992–2011 г. са емигрирали 410 472 души.** Делът на населението над 65 години пък се е увеличил от 16,8 % през 2001 г. на 18,9 % през 2011 г. 72,9% от българите живеят в градовете, 27,1 – в селата. Средно в едно домакинство живеят 2,6 души. Броят на преброените жилища

е 3 898 688 и в едно жилище съответно живеят средно 1,9 души. София е областта с най-голямо население – 1 359 520 души, а в Област Пловдив живеят 671 918 души. Това са двете области в страната с население над 500 000 души и в тях живеят 27,63 % от цялото население на страната. В София живеят 18,49 % от всички българи, а 9,14 % от тях – в Пловдив. Населението на Пловдив е близо 332 хил., а на Варна – 330,5 хил. Окончателните данни от националното преброяване ще станат ясни през юли.

ПО ДАННИ НА ОРГАНИЗАЦИЯТА „РЕПОРТЕРИ БЕЗ ГРАНИЦИ“ В КРАЯ НА 2010 Г. БЪЛГАРИЯ Е БИЛА НА НЕЗАВИДНОТО 71-О МЯСТО В СВЕТОВНАТА КЛАСАЦИЯ ЗА СВОБОДАТА НА МЕДИИТЕ,

свое предложение за нов избран закон. Емигрантите държат да имат равни изборителни права с други граждани в България и възможност не само да могат да избират, но и да бъдат избирани. Асоциацията на българите в чужбина „Гласуване без граници“ даде пресконференция, на която представи своите виждания за нов изборителен закон. Те предвиждат промени в районирането на страната и облекчаване на изборния процес..

От „Гласуване без граници“ предлагат да няма предварително определяне на броя на мандатите в районите, а това да се определя от активността на изборителите. Те настояват да им се дадат не само активно, но и пасивно изборително право – не само да могат да избират, но и да бъдат избирани. Смятат, че ако това се случи, това от само себе си ще повиши изборителната активност зад граница. За тях тя е естествен резервоар за гласове, при положение, че около една пета от населението на страната се намира извън пределите на родината. Отделно от това се настоява за въвеждане на истинско дистанционно гласуване по интернет= (Business Post)

БЪЛГАРСКАТА ПРАВОСЛАВНА ЦЪРКВА КАНОНИЗИРА ЗА СВЕТЦИ БАТАШКИТЕ МЪЧЕНИЦИ И МЪЧЕНИЦИТЕ ОТ НОВОСЕЛСКИЯ МАНАСТИР.

Канонизацията на светите баташки мъченици и мъчениците от Новоселския манастир започна с пани-

хида за загиналите и бдение пред двете нови икони в „Св. Александър Невски“ на 2 април. Църковният ритуал продължи на следващия ден с тържествена литургия с участието на патриарх Максим и всички митрополити от Светия синод. Около 5000 българи са загинали в Батак през 1876 г., и около 700 души – при въстанието в Ново село и близките села Батошево и Кръвеник. На 17 май и вече ще се чества Събор на баташките мъченици, а гибелта на свещениците Никола и Георги и на монахините от Ново село – на 9 май 1976 г. Последните две канонизации в Българската православна църква са от 1962 г., когато патриарх Кирил обявява преподобния Паисий Хилендарски за божи угодник по случай 200 години от написването на „История Славянобългарска“ и през 1964 г., когато за светец е обявен и Софроний Врачански. През 2000 г. т. нар. алтернативен синод на Пимен и Инокентий канонизира дякон Игнатий – Васил Левски, но тази канонизация не призната от Светия синод на Българската православна църква.

С ВЪВЕЖДАНЕТО НА ЕЛЕКТРОНЕН РЕГИСТЪР НА НАСЕЛЕНИЕТО АКТ ЗА РАЖДАНЕ, СМЪРТ ИЛИ ГРАЖДАНСКИ БРАК ЩЕ МОГАТ ДА СЕ ИЗДАВАТ ОТ ВСЯКА ОБЩИНА В СТРАНАТА ИЛИ В ДИПЛОМАТИЧЕСКИТЕ МИСИИ ЗАД ГРАНИЦА.

Изискването регистърът на населението да се поддържа само в електронен вид и документите за гражданско състояние на хората да имат и електронен еквивалент освен хартиения носител е предвидено в поправките в закона за гражданската регистрация, внесени от правителството. Те вече са одобрени на първо четене от парламентарната комисия по регионална политика.

БЪЛГАРИЯ Е НА ПЪРВО МЯСТО СРЕД СТРАНИТЕ ОТ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ ПО ПОВИШЕНИЕ НА РАЖДАЕМОСТТА

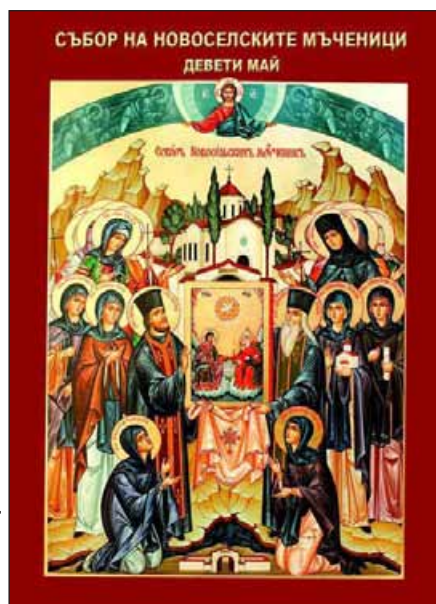
– от 1,23 на 1,57 деца на жена. Това сочат данните на Европейската статистическа служба Всяко второ дете в България се ражда извън брак. Според публикувания доклад на

статистическата служба на средната възраст, на която жените в ЕС раждат дете, е 29,7 години. Най-младите майки в общността са българките, които раждат дете средно на 26,6 години, сочи докладът. България е и първо място по брой на младежи на възраст между 23 и 29 години, които още живеят с родителите си (55%). Най-висока раждаемост Евростат е регистрирала в Ирландия (2,07 деца на жена), Франция (2,00), Великобритания (1,96 през 2008 г.) и Белгия (1,84). Най-ниска е раждаемостта в Латвия (1,31), Унгария, Португалия (1,32) и Германия (1,36). Средната продължителност на живота на жените в България се е увеличила от 75,1 г. през 1993 г. на 77,4 г. през 2009 г., а при мъжете от 67,6 г. през 1993 г. на 70,1 г. през 2009 г. През 2008 г. средната продължителност на живот в ЕС е 82,4 г. за жените и 76,4 г. за мъже

ТЕДИ МОСКОВ СПЕЧЕЛИ НАГРАДАТА НА СЪЮЗА НА АРТИСТИТЕ В БЪЛГАРИЯ „ИКАР“ ЗА НАЙ-ДОБЪР РЕЖИСЬОР НА 2010 ГОДИНА

за постановките „Сирано дьо Бержерак“ в Народния театър „Иван Вазов“ и „Възгледите на един пън“ във Варненския куклен театър. „Сирано“ получи още две статуетки – за сценография – на Чавдар Гюзелев, и за майсторско техническо осъществяване на спектакъл. „Икар – 2011“ за главна мъжка роля получи Мариус Куркински – за моноспектакъла „Български разкази“, копродукция на Пловдивския театър и продуцентската къща „Артишок“. „Икар“ за главна женска роля – Ирина Жамбонас за „Канкун“, копродукция на Малък градски театър „Зад канала“ и Пловдивския театър. С „Икар – 2011“ за цялостно творчество бе награден Тодор Колев. Наградите бяха връчени на Международния ден на театъра – 27 март.

Баба Марта отново в Прага

Благодарение на българското сдружение „Възраждане“ и тази година Баба Марта гостува на живеещите в Прага български деца. Тя дойде от далечна България в Дома на националните общности, за да донесе

на децата от българската общност дългоочакваните мартенички и да им пожелае здраве и щастие. Най-напред Баба Марта разказа на малчуганите увлекателната история на този уникален български празник. На свой ред децата от Неделното училище представиха пред нея новите стихотворения и песнички, които бяха научили през миналата година, окуражавани от своите родители. Трогната и с усмивка на

лицето, Баба Марта дари всяко дете с по една мартеничка, спазвайки старата българска традиция. Малкият цигулар Михаел Форщ я поздрави с музикално изпълнение. След като децата изпратиха Баба Марта, те се почерпиха със сладки, а техните родители и останалите гости опитаха от хубавото българско вино, осигурени от сдружение „Възраждане“.

Красимира Мархалева

Снимки: Мария Захариева

Епископ Антоний в Чехия

Константийският епископ Антоний, викарий на Западно- и Средноевропейския митрополит Симеон, и секретарят на митрополията Пламен Димов посетиха Прага. Архиерейската визита, състояла се от 18 до 21 март, бе по покана на българския свещеник в чешката столица Пламен Тодоров и църковното настоятелство.

На 19 март епископ Антоний се срещна с временно изпълняващия длъжността посланик на Република България в Прага г-н Марин Йовчевски. По време на срещата беше обсъдена възможността за предприемането на съвместни действия от страна на епархията и посолството за постъпки пред католическата и евангелската църква за предоставянето на самостоятелен храм на българската православна общност в Прага. Същият ден епископ Антоний се срещна и с директора на българското училище в чешката столица „Д-р Петър Берон“ Еленко Начев.

На 20 март – Неделя на св. Григорий Палама, по покана на архиепископа на Прага Крищов епископ Антоний и свещеник Пламен Тодоров взеха

участие в светата Литургия, оглавена от Негово Блаженство в храм „Успение на Пресвета Богородица“ в Олшанските гробища на Прага. Преди началото на св. Литургия епископ Антоний и придружаващите го лица се помолиха пред гробовете на загиналите български войни дали живота си за свободата на Чехословакия през 1945.

Източник:
Двери на Православието

Снимки: архив

Бабинден по „остравски“

За 18-та поредна година, по стар български обичай, членовете на Българския културно-просветен клуб в Острава отпразнуваха един от най-женските празници – Бабинден. Специални гости на тържеството бяха Тюркян Акиф, консул в Посолството на България в Прага и Марин Йовчевски, пълномощен министър на България в Чехия. Бабинден е един от големите народни женски празници, при който обредността е подчинена главно на желанието да се засвидетелстват почит и уважение към българските жени, които са „бабували“ на родилките, каза господин Йовчевски. Празникът е езически и идва от далечните праславянски времена, но се

е запазил и през Възраждането, когато е бил изключително почитан. По стар стил се е празнувал на 8 януари, а от 1951 година се отбелязва на 21 януари – обявен за Ден на родилната помощ, припомни на сънародниците си Сирма Зидаро, председател на клуба. На този „женски купон“ присъствието на мъжете е било строго забранено. И ако някой ревнивец е отишъл да търси жена си, често се е връщал с потури, пълни с камъни, отбеляза шеговито госпожа Зидаро и допълни, че днес българските жени от Острава демократично канят своите половинки, защото те са неизменна част от техния живот. Такава е била българската жена – находчива, смела, еманципирана. За да покажат изкусни кулинарни способности, и този път българските домакини не пропуснаха да приготвят вкусни гозби,

с които отрупаха трапезата, на която не липсваше и традиционната българска погача. Любителите на „Произведено в България“ пък имаха възможност да си закупят както българска козметика, така и български мед и лютеница от импровизираното изложение, на което неизменно присъстваха и ароматни български подправки. За да покажат, че могат да се веселят истински, типично по български, „остравските“ българи, макар и далеч от родината си, показаха, че са верни на традициите и извиха кръшно българско хоро.

Минка Генчева

Снимки: архив на Българския клуб в Острава

Трети март в Острава

Повече от 50 членове на Българския – културно просветен клуб в Острава се събраха за поредна година да отбележат една от най-светлите дати в българската история – 3 март – Освобождението на България. „Денят, в който би трябвало да си припомним позабравения смисъл на понятия като „патриотизъм“ и „национално съзнание“, каза в приветствието си към своите сънародници Сирма Зидаро, председател на клуба.

Специални гости на тържеството бяха бас баритонът от Остравската опера Петр Урбанек и Ненко Славов от операта в Опава. С изпълнението си на български на „Леле Яно“ и „Луковитските моми“ в акомпанимент на роял, те успяха да развълнуват сърцата на българите. И тази година не бе пропусната традиционната томбола, на която най-много се зарадваха децата.

И за да бъде празникът пълен, Йордан Йорданов, член на управителния съвет на клуба, не пропусна да почерпи сънародниците си, като

неизменна част от трапезата бе и българското червено вино.

Минка Генчева

Петър Урбанек и Ненко Славов

Снимка: архив на Българския клуб в Острава

Българите да не се доверяват на нелицензирани фирми, съветва госпожа Тюркян Акиф, консул на България в Прага

Тюркян Акиф

Госпожа Акиф, Вие сте новия консул на България в Прага от 16.01.2011 г. Представете се за българите в Чехия.

Родена съм в град Раднево, област Стара Загора. Прекарах детството си в Момчилград – малко градче в полите на Родопите. По професия съм финансист. Първите стъпки в администрацията направих в Община Момчилград.

От 2002 година съм в системата на МВНР. До 2005 година работих последователно като експерт и началник – сектор в отдел „Обществени

поръчки“ на дирекция „Управление на собствеността“. През 2005 година, след обучение в Дипломатическия институт към МВНР, придобих дипломатически ранг и бях изпратена за консул в Словакия. След края на мандата ми в Братислава бях на кръстопът – трябваше да реша в каква посока да продължа кариерата си. Избрах консулското поприще и получих назначение в дирекция „Консулски отношения“, а по-късно в Кризисния център. Все още смятам, че съм направила правилния избор.

Имате опит като консул в Словакия, а какви са първите Ви впечатления от работата тук?

По своята същност консулската дейност в Прага не се различава от дейността в Братислава – проблемите са идентични, приоритетите също. Единствено диаспората е значително по-многобройна. Имах щастието да поема щафетата от един доказано добър консул, което допринесе за осъществяването на максимално ефективна приемственост. Надявам се, че така са били избегнати евентуалните негативни последици от ротацията и смяната не се е отразила неблагоприятно върху работата с гражданите.

По неофициални данни на територията на Чехия живеят около 25 хил. българи. Ежедневно се сблъскват с различни казуси, за какво най-често се обръщат към Вас?

Българите най-често посещават консулската ни служба за заверки на подписи върху пълномощни, декларации, преводи и издаване на български документи за самоличност – стандартни консулски услуги. Що се отнася до специфичните казуси – напоследък зачестиха случаите на измами с обещания за осигуряване на работа в Чехия. Това са все български граждани, които са работили без трудов договор срещу минимално или никакво възнаграждение. При подобни сигнали работим в тясно сътрудничество с компетентните чешки органи, но в много от случаите потърпевшите не разполагат с достатъчно данни за работодателя или за посредника, а това стеснява възможностите за адекватна реакция.

В тази връзка, препоръчваме на българските граждани да не се доверяват на нелицензирани посреднически фирми за наемане на работа в чужбина и да не се съгласяват да работят при каквито и да било условия без сключен трудов договор.

Впросът с личните документи от новия образец създава доста неудобства за българите, живеещи на територията на Чешката република, особено за по-възрастните. Какво може да се направи от страна на нашето посолство, за да бъдат улеснени тези хора?

През 2010 г. в България стартира приемът на заявления за издаване български лични документи от новия образец. Предстои поэтапното изграждане на гишетата за снемане на биометрични данни и в представителствата ни зад граница. Дотогава в посолството в Прага ще се приемат заявления за издаване единствено на лични карти.

Липсата на апаратура за снемане на биометрични данни на този етап ни позволява прилагането

на опцията за прием на заявления за издаване на лични карти по време на т.нар. изнесени консулски дни в отдалечените от Прага населени места, както е примерът с Острава. Със снабдяване на мисията с биометрично гише, съгласно новите изисквания за съдържание на електронни данни в българските документи за самоличност, тази възможност ще бъде ограничена.

Българските граждани трябва да бъдат запознати с обстоятелството, че личната карта е валиден документ за пребиваване в Чешката република и за движение в рамките на ЕС. Също така, считано от 12 юни 2010 г., гражданите на Европейския съюз вече могат да влизат и преминават през Сърбия само с лични карти.

Срокът на валидност на личната карта е 10 години, а за лицата над 58-годишна възраст тя е безсрочна. Това допълнително улеснява българските граждани.

Какво очаквате от мандата си в Прага?

Изпратена съм със задача да защитавам интересите на българските граждани и на българската държава в Чешката република. Надявам се да оправдая по възможно най-добрия начин гласуваното ми доверие. В личен план съм си поставила за цел да опозная историята, културата и традициите на чешкия народ и да обогатя езиковите си умения, придобити по време на дългосрочната ми командировка в Словакия.

Минка Генчева

Трети март в Прага

Българското посолство в Прага организира на втори март 2011 година традиционния молебен по случай националния празник на България в православната църква „Св. Кирил и Методий“. Заупокойната молитва за загиналите за Освобождението беше отслужена от отец Пламен Тодоров в присъствието на негово светейшество пражкият архиепископ Крищов – митрополит на Чешките земи и Словакия. На молебена присъстваха дипломати, представители на българската общност в Прага, чешки граждани.

Националният празник на Република България бе отбелязан на 3 март 2011 г. с прием-коктейл в Огледалната зала на посолството на България в Прага, организиран от Марин Йовчевски, *chargé d'affaires a.i.* в Българското посолство в Прага и съпругата му Пламена Йовчевска. На събитието присъстваха, депутати, дипломати, представители на българската общност в Чехия. Сред гостите бе и заместник министър-председателя и министър на вътрешните работи на Чешката република Радек Йон. Тази година приемът бе съпътстван от две интересни културни изяви – фотоизложбата „Отражения“ на Александър Иванов и джаз концерт на ученици на Милчо Левиев.

Мария Захариева

М. Йовчевски, П. Йовчевска, Е. Георгиева

Мартенички – радост, красота! С тях ще дойде скоро пролетта!

В първия ден на месец март всички българи – където и да се намират, посрещат Баба Марта като предвестник на пролетта и се закичват с бели и червени мартенички – за здраве и късмет.

Празникът в БСОУ „Д-р П. Берон“ гр. Прага бе предшестван от изработването на красиви мартенички, в които учениците от всички класове вложиха много въображение, майсторство и желание да създадат нещо неповторимо. И наистина: получиха се уникални бели и червени творения, пленяващи със своето изящество и оригиналност. В истински работилници за мечти и късмет се превърнаха класните стаи през последните няколко дни. С помощта на г-жа Станева и г-жа Васева децата с голямо усърдие и творческо вдъхновение – от бяла и червена прежда, мъниста, златни и сребърни нишки създадоха шедьоври, отразяващи магията и вълшебството на този самобитен български символ. В слънчевото утро на един от най-обичаните празници ученици и учители бяха посрещнати на входа на училището от усмихнатите шестокласнички Таня и Вики, които закичваха всички с традиционно усуканите бели и червени конци. Целият ден премина под знака на щастието и радостта, с много настро-

ение и лъчезарни детски усмивки. Кулминацията на необикновения ден бе веселото тържество, което събра в богато декорираната зала много гости – представители на българските организации и сдружения в Прага, родители, ученици, учители, сънародници.

И тази година бе обявен конкурс за най-интересна мартеничка. Уредената изложба от най-сполучливите мартеници възхити присъстващите, които дълго ги разглеждаха и оживено коментираха, а журито бе затруднено в своя избор – всички бяха от хубави, по-хубави! И все пак имаше победители!

Най-внушителна и впечатляваща бе мартеницата на Ралица Маркова от 6-ти клас, която за поредна година смя всички с умелото съчетание на червено-белите нишки. Нейно бе заслуженото първо място в класацията. На второ място се класира Маргарита Синапова от 5-ти клас, а на трето място – Георги Георгиев от 5-ти клас. Журито определи и три поощрителни награди – за Даниела Пенкова и Лора Тонева от 6-ти клас,

Каролина Ковачева от 6-ти клас и Зоя Константинова от 4-ти клас. Авторите на красивите мартенички бяха наградени от Директора на училището и силно аплодирани от публиката пред своите творения. Главните артисти на тържеството бяха учениците от 1-ви до 4-ти клас, които подготвени от г-жа Тошева, с голям ентузиазъм и вълнение представиха своите интересни изпълнения. Приказната история за появата на мартеничките бе разказана от Филип, ученик от 4-ти клас. „Бил ден първи, март, лето 681“ – звучеше бодро гласът на малкия разказвач.

„Хан Аспарух създаде този свещен символ; той за първи път окичил с мартенички своите войни.“ Следваха весели стихчета, закачливи песни и сценки, с които децата изразиха радостта си от срещата с чудната гостенка. А Баба Марта се появи на сцената, пресъздадена от очарователната Маги от 5-ти клас, която с артистичното си присъствие завладя и публиката, и изпълнителите. Не закъсня и прекрасната Пролет – Зоя от 4-ти клас, носеща ведро настроение, усмивка и красота. Сцената се изпъстри с още артисти – ученици от 5-ти и 6-ти кл., зазвуча жизнерадостна пролетна песен!

А как завърши празникът? С кръшно българско хоро, което бе изпълнено от най-големите ученици, облечени в красиви национални носии. Към тях с радост се присъединиха и помалките, и гостите от публиката.

Всички, окичени с бели и червени мартенички, с грейнали лица! На един от най-българските празници – вълнуващо докосване до света на България, в духа на народната традиция, тук – в Прага, в Чешката република, в центъра на Европа!

Снежана Таскова

Памет и мисъл за 3 Март

Отново е 3-ти март – дата свещена, белязала нашето Освобождение, ден – най-съкровен в календара на българската национална история.

За нас, българите, 3 март 1878 година е възплъщение на едно начало, възкресение на един народ, който близо 500 години е без своя политическа и духовна свобода; народ, чиято висока самобитна култура е подложена на унищожение; възражда се една държава, която отново заема своето място на картата на Европа.

Този ден има ярък отзвук и сред учениците и учителите на БСОУ „Д-р П. Берон“.

Тържественото честване на 133-та годишнина от Освобождението на България се проведе в Българския културен институт. Г-н Начев, директор на училището, откри тържеството, като със своето уводно слово напомни, че на този ден всеки българин се връща назад, в историята, в славното време на изгрева на свободата, подчетавайки важноста и значимостта на този паметен за България ден. След него думата бе дадена на г-н Марин Йовчевски, управляващ Посолството на РБългария в Чешката република, който бе наш почетен гост. Той говори за светлата дата 3 март, която от 1888 год. се празнува като Ден на Освобождението на България от османско иго; за обезсмъртения подвиг на знайните и незнайни герои, за цената на извоюваната свобода. В чест на 3 март в Българското училище бе обявен конкурс за ученическо творчество – създаване на есе, стихотворение, рисунка. С желание и интерес се включиха представители от всички класове. Днес бяха отличени победителите, които получиха награди и от нашите

домакини – БКИ. Г-н Володя Гоцев връчи наградите на представилите се най-добре участници: За есе – Марчело Младенов от 12 клас; За стихотворение – Петър Арнаудов от 10 клас; За рисунка – Ралица Маркова от 6 клас и Силвана Стойчева от 9 клас. Сътвореното от учениците доказва, че на 3 март ние не само отдаваме почит към героите, но и осмисляме уроците на историята. Под тържествените звуци на Химна на Р България започна празничната програма, подготвена от ученици от 10 и 12 кл. С помощта на г-жа Начева, г-жа Васева и г-жа Дончева те представиха литературно-музикална композиция, посветена на националния ден на България. Последователно, пред затаилата дъх публика, на голям екран оживяваха паметни места от Родината, напомнящи за славните героични дела и саможертвата. Бе проследена историческата съдба на България – от създаването и, през зората на Възраждането, с повика на Паисий, чиято „История“ звучи като химн на надеждата, за да стигне своя апогей в Априлската епопея. И далеч преди апостолите да започнат своята битка, българите бяха спечелили духовно тази битка. Защото народът притежава 3 свещени неща, които са му давали импулс да живее:

*Род – царствен и вековен;
Вяра – силна и непоклатима;
Език – като молитвен мълвеж, но
и като огън и меч.*

„На 3 март изгря българската свобода. Самостоятелни като народ, ние можем да градим собственото си бъдеще. Героите на времето са много; извисени като гранитни стълбове, те чертаят сбъднатата мечта на достойните български синове. Всички те са частица от историята, но и частица от всеки от нас.“ – отзвучаваха

последните думи на рецитаторите. Нека да знаем за извършените подвизи, нека да помним посланията, които са валидни и днес!

3 март не е празник, а съдба!

3 март е денят на българската признателност към стотиците хиляди герои, дали живота си за българската свобода!

3 март е символ на нашата вяност към българските корени!

3 март е знак за почит и преклонение пред България, която носим винаги в сърцата!

*„И те моля, земя, помогни ми
докрай да остана
влюбен в пъстрите люлки на
твоите нощи и дни.*

*С твоите песни спокоен да влизам
и в ада, и в рая,
с твоите песни – божествена,
българска, моя земя!“*

Снежана Таскова

140 години от смъртта на Д-р Петър Берон

„Добро ли сме, зло ли сме правили, потомството нази ще съди.“

Д-р Петър Берон

Всеки народ има в своята история светли имена на големи люде, които са оставили значима диря чрез своите дела. Те не се забравят никога, към тях се обръщаме винаги, когато са ни нужни.

Такова име в българската история без съмнение е д-р Петър Берон – великан на духа, възторжен поклонник на българското слово, вдъхновен носител на пламенно родолюбие, чието име с гордост носи нашето училище. Днес, 21 март 2011 година, се навършват 140 години от смъртта на гениалния български просветител, учен, енциклопедист, педагог, философ, лекар и естественик.

В историята на Българското възрождение д-р Петър Берон е една от най-необичайните и интересни фигури. Неговото име многократно е спътствано от определението Първи – първият европейец в българската литература, първият български учен; неговият „Буквар с различни поучения“ е първият български учебник за модерно

в нашата просвета и образование, в нашето учебно дело и книжовност. Написан през 1824 година на говорим по това време жив народен език, той е първата печатна книга в новобългарската ни литература със светско, гражданско и научно съдържание.

Този Буквар тръгва между зажадените за наука и образование българи, за да стане за кратко време тяхна любима книга – книга, която ги поучава, разтваря очите им за знанието, разкрива пред тях необятните простори на просветата.

Чуден е устремът на този българин към ново знание и творческо действие!

Берон участва активно в научния живот на Европа. Посещава Прага, Берлин, Лондон; чете реферати в Париж и Виена, разяснява своите концепции, получава признание. На днешния ден всички ученици и учители от БСОУ „Д-р Петър Берон“ – гр.Прага изразяват своята възхита, почит и уважение към този велик български възрожденец. Във връзка с отбелязването на тази годишнина бе обявен конкурс за ученическо творчество. Представители от всички класове се включиха в инициативата.

От най-сполучливите творби бе

оформена експозиция във фойето на училището, където на видно място, под портрета на Петър Берон, всички могат да прочетат есетата на Силвана Стойчева от 9-ти клас, на Нина Пенкова от 11-ти клас, да се запознаят с богатите материали за живота и делото на нашия патрон, да разгледат рисунките на Габриел от 6-ти клас, да научат Химна на д-р Петър Берон. Класните ръководители, с активното участие на учениците, проведоха беседи, посветени на този енциклопедичен ум, побрал у себе си цялото знание на своето време. Д-р Петър Берон преброява дебрите на всички науки, дълбините на всички философски системи и си поставя една гигантска цел: да изработи своя, нова система на знанието, та в нея, след като разкрие последователно тайните на земята, на живота, на далечните небесни тела, да постигне като мислител и философ същината на единството в огромното многообразие на света. „Неговият образ е чист и ясен; и ако погледнем понастоятелно в далечното, в пространството на космическото, към което той се е стремил – ще съзрем може би една звезда, осветила националното ни име.“

образование и става настолна книга за всички поколения възрожденци. В обем само от 141 страници и в малък формат, авторът като че ли събира в него цялата вселена! „Рибният буквар“ е епохално дело в нашето национално пробуждане,

Снежана Таскова

Дни на българското кино

Чудесно е, че Българският културен институт в Прага превърна в традиция ежегодното организиране на дни на българското кино. Така ценителите на това изкуство в чешката столица имат възможност да видят най-добрите филми, създадени от българските творци през последните две години.

За нас, „пражките“ българи тези дни са истински празник. Тази година той бе и двоен, благодарение на заслужаващото адмирации хрумване на организаторите да съчетаят показването на документален филм „Куба е музика“ и с концерт на голямата българска певица Йорданка Христова.

Откриването на Дните на българското кино стана със споменатия филм в кино „Луцерна“. Публиката се наслаждаваше на кубинската атмосфера и на темпераментната музика и с удоволствие наблюдаваше как музикантите с обич и уважение посрещат Йорданка, как искрено ѝ се радват. Най-голямата радост настъпи, когато след филма на сцената се появи тази истинска гранд дама на нашата естрада, която изпя най-популярните си песни. Обаятелна, темпераментна, запазила яркото си сценично присъствие, тя така нажежи атмосферата в залата, че когато запя кубинските си песни, някои нашенки завъртяха хълбоци и заизвиваха ръце в познатите неудържими ритми.

След концерта в кафето на кино „Луцерна“ се изви дълга опашка за автографи от певицата, изпълнила с толкова радост и сладка носталгия сърцата на много българи. Вярвам, че и тя самата бе щастлива от тази своя среща с нас.

От игралните филми видях два. „Мисия Лондон“ очаквах с голямо нетърпение. Бях чел романа на Алекс Попов, по който е сниман филма. Бях се смял от сърце на историите в него, познах доста характери и ситуации, в каквито лично бях попадал, докато преди години работех в Българския културен институт и ми се налагаше да общувам с дипломатически и други наши чиновници. Знаех, че филмът е показван на международни фестивали и че определено се е радвал на успех. Трудно може да се направи паралел между романа и филма

по него, а и не е редно. Право на създателите на филма е да имат свой прочит и свой избор как да поднесат литературната история на зрителите. Филмът ми хареса, най-вече с убедителното присъствие на актьорите. Преплетените в сюжета историйки бяха поднесени остроумно, както остроумно е написан и романът, но във филма нещо не ми достигаше, долавях следи от детската болест на българското кино – фрагментализма. В отделни епизоди и места се чувстваше спад в ритъма.

Затова пък филма „Стъпки в пясъка“ изглеждах на един дъх и с голяма наслада. Може да е и мой личен емоционален поглед, тъй като имам слабост към Иван Бърнев заради изпълнението му на главната роля във филма на Иржи Менцел „Обслужвал съм английския крал“. А тази слабост не е и случайна. Превел съм на български романа на Храбал, по който е сниман филма, познавам разказаните истории до детайли, а и смятам, че това е най-доброто, което съм превеждал. Освен, че младостта на главния герой от осемдесетте години с нищо не се отличаваше от моята доста по-ранна, забавлявах се със сатиричния поглед към родната казарма например, с любопитство следях съдбата му в Америка, радваше ме човешината в отношенията му с околните и там, и у нас. Е, малко по холивудски ми дойде хепиендът, но не бива да се сърдим на създателите, има и такива щастливи любовни развръзки. Още повече, филмът е сниман по истински случай. Освен от актьорите приятно бях изненадан и от факта, че режисьор на филма е уважавания от мен прекрасен театрален и киноактьор Ивайло Христов. Както казват чехите, който може, може. С този филм той доказва, че еднакво убедително присъства както пред камерата, така и зад нея. От сърце му благодаря за духовната наслада и му

Йорданка Христова

пожелавам здраве и много успехи, та да радва всеки, който обича родното ни кино, доказало през последните десетина години своето безспорно световно ниво.

Благодарности дължим най-вече на организаторите – на Българския културен институт – за добрата идея да дадат публичност на българското кино в Чехия. Нека напомняме, че и ние сме давали и даваме по нещичко на света. Но най-голяма благодарност заслужават за това, че събуждат в нас позабравени емоционални тръпки и така поддържат несломимия ни български дух, макар и далеч от родината.

Васил Самоковлиев

Христина Василева е удостоена с наградата „Талия 2010“

Христина Василева

На 26 март 2011 г. Асоциацията на артистите в Чехия присъди „Талия 2010“ на солистката на Държавната опера Прага Христина Василева. Наградата ѝ бе дадена заради изключителното сценично превъплъщение в ролята на Катя от операта „Катя Кабанова“ на Леош Яначек на сцената на Народния театър. Това е втората награда „Талия“ на певицата. Първият приз тя получи през 2008 г. за ролята на Мими в операта „Бохеми“ от Пучини. Христина Василева е родена в София в българо-чешко семейство. Завършва Държавното музикално училище „Любомир Пипков“ в София. Живее и работи в Чехия. От 1996 г. е солист-

ка в Либерец. През 1998 г. дебютира на сцената на народния театър в Прага в ролята на Чо-Чо-Сан. От 2006 г. е солистка на Държавната опера Прага.

Роли: Виолета, „Травиата“, Мими, „Бохеми“, Тоска от едноименната опера на Пучини, Елена, „Сицилиански вечерни“, Дездемона, „Отело“, Русалка от едноименната опера на Дворжак, Михаела, „Кармен“, Норма от едноименната опера на Белини, Татьяна, „Евгени Онегин“, Фиордилиджи, „Така правят всички“, Антония, „Хофманови разкази“, Катя, „Катя Кабанова“ от Яначек и др.

Мария Захариева

Снимка: архив на Държавната опера Прага

„Черноморски истории“

На 1 април в галерията на Българския културен институт в Прага бе открита изложбата „Черноморски истории“, която представя творби на Росен Русинов, Валентин Шалтев и Стоян Стоянов.

Балчик и морето е обединяващата тема на тази изложба. В нея тримата автори, които произхождат от Балчик, с три различни вида визуални изкуства представят красотата на този древен и красив град. Идеята е места, погледнати от един и същ ъгъл, да бъдат разказани със средствата на фотографията, графиката

и живописата, и през призмата на самия автор. „Искаме да покажем красотата на нашето Черноморие, като даваме шанс на зрителя сам да доразкаже тези черноморски истории...“, казва живописецът Стоян Стоянов.

„Нека не забравяме голямата роля на водата. Обединяващата тема на изложбата всъщност е морето“, споделя фотографът Росен Русинов. „Смята се, че животът произлиза от водата и тя, като че ли, привлича всеки един човек. Брегът е една много тънка граница, която свързва морето и сушата. И може би стъпил на тази граница, човек се чувства най-свободен. Морският бряг е като нишка, която свързва нашето минало и нашето бъдеще. И точно затова там хората мечтаят най-много. Може би усещането за свобода и необятният хоризонт, който брега разкрива, подсилва духа на човека и го кара да мечтае и да си мисли, че всичко е възможно“.

Творците умело пресъздават с три различни визуални техники едни и същи места в Балчик. Фотографията до голяма степен пресъздава реалността такава, каквато е. Графичното изкуство внася голяма доза субективност, а маслената живопис е най-висшата форма на абстрактност. Тази градация на техники, образи и различни гледни точки въздейства многопосочно и обогатява въображението на зрителя, превръща го в съучастник в започнатите черноморски истории, като му дава възможност да ги доразкаже сам. Мултимедийната презентация, съпътстваща изложбата, пренася мигновено зрителите на балчишкия бряг, където плисъкът на вълните и стъпките по пясъка, ни отвеждат в ателиетата на авторите и ни правят съпричастни към творческия процес. И също като морските птици брегът дава крила не само на творците, но и на зрителите да се докоснат до своите мечти и желания.

Мария Захариева

Снимка: Мария Захариева

Росен Русинов и Стоян Стоянов в БКИ

„Родопска магия“

Премиерата на трисерийния документален филм „Родопска магия“ на режисьорката Светлана Лазарова се състоя на 23 март в кино „Мат“ в Прага. Телевизионната премиера на първия от документалните филми „Къщички за душата“ бе на 5 април по Втора програма на чешката телевизия, а на „Ключ номер 5“ и „Къщата на гайдара“ – на 12 и на 19 април.

„Дълго исках да направя филм за Родопите, защото знаех силата на тази планина, неведнъж съм усещала магията ѝ“, сподели на премиерата на документалната трилогия Светлана Лазарова. „Филмът, който сме заснели, не е нито природонаучен, нито исторически и археологически. Това е филм за себепознанието, за това как да търсим и намерим своя имажинерен дом и как можем да се превърнем в неразривна част от природата в днешния забързан материален свят“.

„Ако намериш в Родопите самия себе си и се опознаеш, това е магия“ е мотото на трите документални филма, в които главен герой е актьорът Пламен Сираков. Във всяка част на трилогията той ни връща към далечното минало с откъси от „Ваханките“ на Еврипид. Заедно с протагониста зрителят пътешества из най-обширната планина в България в търсене на истината за човешката идентичност и нейния дом. Именно домът е свързващ елемент в трите документални филма. В първия това са къщичките за душите на керамичката Зорина Милковска, които са своеобразно продължение на тракийската традиция. В тези малки керамични къщички душата на мъртвите намира своето обиталище и инспирира душите на живите към размисъл. „Ключ номер 5“ отваря не само запустелия наследствен дом на Лидия Гълъбова, но и родовата памет на поетесата. В него тя намира своите изгубени илюзии и осъзнава преходността на човешкия живот. Върху основите на дома, който е наследил от баба си и дядо си, родопчанинът Асен Караулиев гради свой собствен дом („Къщата на гайдара“). Любителят-гайдар съгражда в запустялото родопско село свой нов дом и полага основите на ново начало... Филмът „Родопска магия“ представя традициите и обичаите, съпътстващи и днес хората в Родопите, които все

още не са под влиянието на съвременната глобализация. Местните жители са здраво свързани с планината и възприемат света по различен начин за разлика от вечно бързащите съвременни хора. За родопчани Родопите са малка вселена, в която хората вече хилядолетия се стремят да се докоснат до Бога. Изконните български обичаи като кукерски и нестинарски игри се редуват в документалната трилогия с надсвирването на гайдарите в с. Гела и представянето на съхранените през вековете златоградски занаяти. В търсене на своя имажинерен дом зрителят, заедно с протагониста, върви по каменните стъпки, останали от траките, търси олтара на Дионисий, участва в обреди в чест на Великата богиня-майка и вижда лирата на Орфей, възстановена от казанлъшкия лютиер Адриан Андреев. Тракийското светилище Белинташ, античният Перперикон, Златоград, Гела, Стоманово, Жерка ....Пътувайки из тези свети места, се докосваме до живота на днешните родопчани, в който границата между мита и действителността е като че ли размита, запознаваме се с тракийски митове и легенди и осъзнаваме

преходността на човешкия живот. Филмът може да даде отговори на множество въпроси... Но какъв всъщност е домът, който можем да търсим и намерим в магическата и свята планина, наречена Родопи, е въпрос на който може да отговори всеки сам за себе си.

Мария Захариева

In Memoriam

Антоанета Иванова Добрева-Янкова 1962–2011

На 19 януари след дълго боледуване ни напусна завинаги Антоанета Добрева.

Отиде си Тони – мила, чаровна, лъчезарна, красива... Отиде си един прекрасен човек. Тя остави вечен и светъл спомен в сърцата на децата и съпруга си, на приятелите си, и на всички, които я познаваха и обичаха. Тони беше отдадена на семейството си. Внасяше в живота на най-близките си обич и ласкавост, топлина и уют, разбиране и подкрепа. Поддържаше в децата си артистичен дух и интерес към изкуството, носеше щастие на съпруга си.

Беше отдадена и на работата си. Като дългогодишен преподавател по музика в Българското училище в Прага, тя създаде вокалната и танцова група „Лира“, която представяше училището на фестивали и концерти, на празници и тържества. С удивително търпение и педагогическа чувствителност Тони помагаше на своите възпитаници да се докоснат до богатството на българските фолклорни ритми, да опознаят традициите и музикалните стилове; караше учениците си да ѝ повярват и да я заобичат. С висок професионализъм и ерудиция подбираше репертоара на групата, който създаваше изключителна атмосфера и предизвикваше възхищението на публиката. Наградите, грамотите и признанията бяха многобройни.

Идеята за училищните коледни благотворителни базари, превърнали се вече в традиция, беше също на Тони. За много хора от българската общност, както и за широката чешка общественост, името на училището беше неразривно свързано с нейното име.

Мила Тони, трудно ми е да повярвам, че правя тази ретроспекция за теб. Абсурдно е, че те няма, защото толкова неща наоколо носят спомени – весели и тъжни, комични и сериозни; дочута мелодия или смях, нечия усмивка или дума, лицата на най-милите ти, улиците и местата,

където сме били...светлите мигове на приятелство. Нищо вече няма да е същото.

В теб имаше затрогващо съчетание от достойнство и възпитание, любезност и сърдечност, добронамереност и душевна деликатност, много искреност и емпатия. Умееше да се радваш на успехите на другите, да търсиш естетика и елегантност в обикновените неща. Много обичаше живота.

Наранявах те и те възмущавах завистта, лицемерието и посредствеността. И въпреки това великодушно се стремеше да преоткриваш доброто в хората. Успяваше да изслушваш чуждите тревоги и да намираш ободрителни думи, макар че в душата ти се промъкваша тъгата и тревогата. И в тежките за теб моменти беше силна, не говореше за болката и страховете си; беше изпълнена с вяра и надежда. Ако е вярно, че след земния път на всяка благородна и светла душа, засява звезда на небето, то твоята звезда, Тони, грее с топла и уютна светлина като усмивката ти. Можем да потънем в мъка и сълзи, и има-

ме право на това, но можем да се опитаме да погледнем на света така, както го гледаше ти – с обич, вяра и с желание за живот. Благодаря, че те е имало, Тони! Мир на душата ти!

Луиза Станева

Международен туризъм по поморийски

На времето по всички ескурзоводски справочници се пишеше, че първите регистрирани туристи на Слънчев бряг са чехите. Това е някъде в края на петдесетте години. По същото време нашите западни братя славяни се появиха и край родното Поморие, в къмпинг „Европа“. Рядко можеше да се види някой от тях да се разхожда из градчето, както се знае, деня прекарваха на плажа, а вечерите около бутилка „Слънчев бряг“.

АМБУЛАНТНА ТЪРГОВИЯ ОТ СИВАТА СОЦИКОНОМИКА

Чешкото присъствие по-скоро можеше да се забележи по местните жители, най-вече по девойките. Много от тях носеха широки надиплени поли с найлонови фусти под тях и найлонови чорапи, купени от майки и лели, работещи на Слънчев бряг като камариерки, именно от чешки туристи. Тази амбуланта търговия от сивата социкономика е добре позната на всички от онова време, нейният най-голям разцвет под кодовото име „куфарна“ се свързва с първите години на промяната и с пътуванията на нашенци до Турция и Югославия. В летата, за които става дума, нейни радатели по нашето Черноморие бяха основно чехите и най-вече поляците. В едно от тях, преди да вляза в казармата, майка ми държеше павилион в къмпинг „Европа“, където продаваше плодове, зеленчуци, сирене, луканка, халва, алкохол, цигари и разни други тогавашни нашенски стоки от първа и непърва необходимост. Туристи, посещаващи описания „минимаркет“, също й предлагаха да

купи нещо чешко. Един прекрасен ден тя каза, че ми е донесла лятно костюмче от ярко десиниран памучен плат – къси панталонки и риза с къс ръкав. Аз естествено щастлив и горд дефилирах в него вечер по главната улица на градчето, където навремето по традиция се разхождваше почти цялото население на Поморие. Чувствах се красив и неотразим, както обикновено се чувства човек в най-ранна младост. Какво бе учудването ми и как страшно се забавлявах и смях над себе си, когато след години видях в една пражка витрина споменатия шедьовър на чешката конфекция с надпис „мъжка лятна пижама“!

ПЪРВИТЕ ЧЕХИ В ПОМОРИЕ

Първите дошли на почивка в родното градче чехи бяха служители на железниците. Годината беше историческата шейст и осма, не знам каква организация ги беше поела, „Балкантурист“ се появи доста по-късно, но си спомням, че бяха подбрали по-прилични къщи, сред които бе попаднал и бащиният ми дом. Друг повод за усмивки сега, защото днес тази къщурка е като

колиба сред изникналите монструми наоколо. На всичкото отгоре тоалетната ни тогава бе на двора, не съм сигурен, но май и с всяващото ужас сред чехите нашенско клекало. Спомням си обаче, че в това интимно кътче от стената ниско стърчеше заострено парче тел, с нанизано на него нарязано на правоъгълничета „Работническо дело“. Горките ни гости, какъв ли шок е било това за тях! На всичко отгоре ги сполетя и нелеката съдба да не могат да си заминат, да се тревожат какво ли става с близките им, след като Чехословакия се напълни с руски танкове. В тези непредвидени дни те бяха, естествено, гости на родителите ми. А аз самият, студент чешка филология, избутал втори курс, семеен с дъщеричка, за първо лято бях на Слънчев бряг – начинаещ и уплашен екскурзовод на чешки групи. Само след няколко години родното Поморие се напълни с чехи и поляци. Появи се „Балкантурист“ с бюро на главната улица, появиха се и първите местни екскурзоводи. По това време бях добил солидно, казано иронично, професионално самочувств-

вие. Че как иначе! Вече преподавах чешки език на бъдещи екскурзоводи в Института по туризъм в Бургас, на няколко пъти бях обиколил с тях България, първият път разказващ, в края на учебната година изпитващ! През летните ваканции пък бях методист с чешки на Слънчев бряг, едно лято дори и главен методист за цялото южно Черноморие. Това значи, че бях изпитвал за работа на Слънчев бряг и бях „проконтролирал“ нивото на езика и качеството на разказите в автобуса на всички чешки екскурзоводи от Обзор до тогава Мичурин. Затова и гледах, признавам, с пренебрежение към всичко туристическо, колеги и групи, извън Слънчев бряг. Тогава и през ум не ми минаваше, че аз, печеният, мога да се хвана на работа като екскурзовод в такава дълбока туристическа провинция, за каквато смятах Поморие. Както и да го приемем, едно си е контакт с туристи и персонал по хотели на Слънчев бряг, друго с хора, напъхани по какви ли не нашенски частни квартири, и с хазяи, повечето от които си нямаха и хал хабер от хотелиерство.

СЪДБАТА СЛЕД ВРЕМЕ С ЛЕКОТА ПРЕЧУПВА НАДМЕННИЯ НИ ПОГЛЕД

Не обиждам и не искам да обидя никого. Всичко, за което ще стане дума, трябва да се приема само и единствено с ирония и насмешка, така както трябва да се гледа на миналото, ако не става ли дума за насилие или смърт. И както обикновено става, съдбата след време с лекота пречупва надменния ни поглед и натрива

вирнатия ни нос. Минаха десетина години, вече живеехме в Пловдив и аз отдавна се бях разделил с мисълта, че мога отново да работя като екскурзовод. В Поморие си ходехме при нашите лете на почивка. Виждах, че из града пъкат чехи, словаци, поляци, познавах и много от екскурзоводите, които ги обслужваха. От любопитство веднъж се заприказвах с бивша колежка от Слънчев бряг как се бачка, аджеба, с туристи по частни квартири. Оказа се, че за същите пари (а те не бяха кой знае колко!) работата е много по-малко. В началото на осемдесетте бях преподавател на чуждестранни студенти, имах голям отпуск и нямаше никакъв проблем да се хвана на работа през лятото. Отдавна бях задоволил лъвската си суета да се киприя из Слънчев бряг, бях се наситил да спя в хотел, да ям и пия по ресторанти, да се забавлявам с приятели в „Ханска шатара“ или в бар „Вариете“, да събирам завистливи погледи като се появя някъде с чешка красавица, или по „Златния Орфей“ със звезда от шоу бизнеса като Ева Пиларова или Хелена Вондрачкова, така че не се и замислих, когато ми преложиха работа за лятото в родното Поморие. До началото на промените (по-точно казано на хаоса) в България изкарахме там няколко чудесни лета. Хем си бях у дома, хем хранех семейството си, хем помагах на родителите си, хем посрещах приятелите си и най-вече – невероятно се забавлявах. Имаше време за всичко – и за работата, и за плажа, и за гостите си, които са, както се знае, неизбежни лете на морето.

ДНЕС НИКОЙ ЧЕХ НЕ МОЖЕ И ДА СИ ПРЕДСТАВИ, ЧЕ ЩЕ ЛЕТУВА В БЪЛГАРИЯ И ЩЕ СПИ В ЧАСТНА КВАРТИРА,

че ще мъкне багажа си през целия град, че ще ползва тоалетна поне с още пет-шест души, че вечер под отворения му прозорец ще се пържи сафрид и ще се говори шумно. И само това ли? А безбройните номера на така наречените хазяи, за да спестят някоя друга стотинка? Полагах огромни усилия да превъзпитам тези си съграждани, непрекъснато напомнях, че сами са решили да дадат квартира под наем и че трябва да спазват някакви правила. В началото се дразнех, създадох си и излишни конфликти, по-късно махнах с ръка и взех да се забавлявам. Истина е, че за всичко може немотията и липсата на култура на общуване, и най-вече традицията. Че откъде да я вземем тази традиция, като тъкмо нещичко се спретне в България, втурне се някаква я война, я революция или промяна, всичко се смете и хайде отначало. Ако си мислите, че „Балкантурист“ или „Кооптурист“ са плащали кой знае какви пари на тия хорица, лъжете се. Като се сметнат разходите за вода, ток, някоя друга повреда, почти нищичко не им оставаше. И все пак се натискаха да си дават къщите под нем.

ДА ИМАШ МНОГО КУРОРТИСТИ БЕ ВЪПРОС НА ЧЕСТ И ГОРДОСТ

Цяло лято в Поморие, а сигурно е така и до днес навсякъде, където се разчита на туризма, главната тема на разговор и повод за неудържима завист са заетите легла. Спомням се как заради тия пусти заети легла една от най-близките ни и най-обичани приятелки от младостта, умна, интелигентна дама, така ми се разсърди, че дълго не разговаря с мен, дори отказа да ни уважи на големия купон, който с Татяна вдигнахме в местното казино за петдесетгодишнината си. Организацията беше такава, че през зимата представители на споменатите бюро обикаляха града и сключваха договори. Естествено, хазяите се стараеха да покажат домовете си в най-добра светлина – всичко ново, лъскаво, на пода килим и прочие. А идват първите туристи и виждате на пода селска черага от чеиза на

хазайката, масата покрита с найлон, да не се цапа, вместо новите чаршафи и одеяла – стари, пред скъсване. А как им пречеше, че гостите им така често се къпят! Че защо, след като са се къпали в морето, а? Така че, много бойлери постоянно бяха развалени и все трябваше да се разправям. Разбира се, това бяха редки и екстремни случаи. Повечето от хората компенсират скромните условия на дома си със сърдечност и гостоприемство, канеха ги на пържена риба и поморийско вино, възникваха приятелства, които, вярвам, съществуват и до днес. Повод за най-големи вълнения у поморийските „хотелиери“ бяха стаите с три легла. Всеки искаше да са заети и трите, та да изкара някой лев отгоре. За да бъда справедлив, следях по списък кому кога съм дал трима души и ги редувах. Разбира се, верен на балканския си нрав и предан към роднините си, прибегвах към малка хитрост и няколкото мои лели, в чиито къщи настаняха туристи, винаги имаха заети „тройки“, както им казваха. Пред хората им давах по двама, а третия, след като приключеше настаняването на групата, завеждах лично. Стаите с три легла бяха повод хазайките да ме ухаждат, да получавам дребни рушвети във вид на прясна риба или най-вече на коняк, тъй като много поморийци работеха в конячния завод, а знаете как ставаха нещата по време на социализма. Някои от тях използваха познанството си

с родителите ми и чрез тях опитвах да ми въздействат, та белким имат често по три заети легла. Прибирам се веднъж и виждам на масата под асмата гостенка, една от хазайките, да си говори с майка ми. Като си тръгна, майка ми взе да се смее.
– Какво иска госпожата, бе мамо? Да ми ходатайстваш за тройка ли? Че тя дава само една спалня?
– Няма да повярваш – смее се мама, – оплака се, че й прашаш все дебелите и че й разтегли пружината на спалнята. Моли те да й прашаш по-слабички.
– Какво? – избухнах в смях и аз. – Че аз разполагам само със списък имена, там не са отбелязани килограмите им, ха-ха!
И все пак, за да запазя доброто име на майка си, която винаги бе готова да помогне всекиму, реших при следващата група, като видях в списъка датите на раждане, да дам на въпросната хазайка млади хора, за които обикновено се предлага, че не са дебелите. Представете си картинката: ранна утрин, пристигам с автобус туристи от летището на площада пред банката. Там скупчени ме чакат хазайките. Спирам, туристите слизат, вземат багажа си и оформят друга купчинка. Със списъка в ръка прочитам някакви имена, посочвам някой от хазайките и чехите помъкват куфарите си след тях. Виждам имена на младо семейство, прочитам ги и казвам на госпожата с разтегнатата

пружина, че са за нея. От тълпата се отделят момиче и момче, и двамата солидно охранени, на повече от по сто кило. Въпросната хазайка ме изглежда убийствено и просъсква:
– Не те ли е срам, подиграваш ли ми се?

– Ти какво искаш, ма? – изпростявам и аз, заел стойка на буквата „ф“. – Какво искаш от мен? Да сложа заради теб тук на площада кантар и преди да ви дам туристите да ги тегля, така ли? Вземай ги и ми се махай от очите, че следващия път и такива няма да видиш!

ХАЗАЙКИ НА ЧАСТНИ КВАРТИРИ И ДОСЕГА СЪЩЕСТВУВАТ В РОДНОТО ПОМОРИЕ.

Въпреки изникналите като гъби нови блокове и хотели, които предлагат самостоятелни студия и апартаменти. Чух от местните зевзеци, че ги наричат „улични дилари“, защото изчакват туристите пред града и че заради тяхното висене едва ли не денонощно на шосето с табела, на която с големи цифри пише пет или шест лева, възникнал следният виц:
Чужденци пътуват с кола към центъра на града и виждат лелки и баби с описаните табели и един от тях рекъл:
– Горките българи! Знаехме, че се са зле икономически, ама чак толкоз, че да проституират и бабите...
Та така...

Васил Самоковлиев

Йорданка Христова: Като се усмихваш, и денят ще ти се усмихне

Гранд дамата на българската естрада Йорданка Христова е вече 46 години на сцената. Гас-тролирала е в 36 държави, издала е 18 албума, изпяла е над 350 песни, участвала е в 3000 концерта. Тя е живата и неостаряваща легенда на българската попмузика.

Виталната и очарователна певица посети през февруари Прага и изнесе един незабравим концерт в кино „Луцерна“. С песните на Йорданка Христова и с документалния филм „Куба е музика“, заснет с нейно съдействие, бе открита кинопанорамата Дни на българското кино в чешката столица, организирана от Българския културен институт.

Г-жо Христова, каква е ролята на Вашето семейство за формира-

нето Ви като личност?
Моите родители научиха мен и сес-

тра ми на едни от най-важните неща в живота – да се обичаме, да държим един на друг и на традициите в семейството, научиха ни да уважаваме по-възрастните. Модел на взаимоотношенията между майка и син за мен са били татко и баба. Винаги съм си мечтала, ако имам син, той да се държи с такова преклонение към мен както баща ми към моята баба. Израснала съм в София в един квартал на бежанци от Беломорска Тракия. Имах безгрижно детство с невероятни приятели, с които се срещам и до днес. Точно до нас имаше голямо читалище – „Гоце Делчев“. Там са били първите ми сценични изяви.

По това време вече знаехте ли, че ще станете певица?

В никакъв случай не съм била като днешните вманиачени деца с объркано детство, които от малки си избират професията. Аз бях страшно любопитна, интересувах се от всичко. Тренирах няколко вида спорт. В Пионерския дворец посещавах почти всички кръжоци – включително танцовия и драматичния. Играла съм и балет при Анастас Петров. После започнах да играя и фолклорни танци.

Кога започнахте да се занимавате професионално с музика?

Стана случайно. Сестра ми е „виновна“. Винаги съм пяла, но без никакви амбиции. Като малка учех френски и ходех на балет. Дори по едно време исках да ставам и циркова

артистка. Имах една страхотна класна – Йорданка Леонидова, майка на поета Румен Леонидов. Тя ни провокираше да се изявяваме – пеехме, танцувахме и печелихме редица училищни конкурси. Много песни научих от мексиканските филми. Като завърших, исках да следвам италианска филология. Приеха ме, но сестра ми научи за новооткритата вокална студия, в която веднага постъпих. Там наши преподаватели бяха Милчо Левиев, Ангел Заберски, Иван Стайков и Вили Казасян. В първия випуск освен мен бяха Борис Годжунов и Стефка Берова. От втория курс са Паша Христова и Маргарита Радинска. След това вокалната студия прерасна в естраден отдел към Консерваторията. Тази прекрасна идея да има образовани поп музиканти беше на радиото и телевизията. Това според мен бе една наистина далновидна политика в областта на културата по онова време. Аз и Емилия Маркова бяхме в класа на Милчо Левиев. Вили Цанков ни преподаваше актьорско майсторство, Майдачевски – танци, Къци Капанов – грим и фризура. Все големи имена! Годишната ни продукция беше в зала „България“. След това Милчо Левиев ме покани на турнето на радиото в Румъния. Там аз бях най-младата певица. Като се върнах, на гарата ме чакаха двама души от ново-създадения оркестър „София“ и през октомври 1964 г. дойдохме в Прага.

Вие сте известна и с това, че пеете на много езици...

Да, досега съм пяла на 18 езика. Последно пях на китайски, японски и азербайджански. Освен на български, най-много песни съм изпълнила на испански. Мисля, че съм преродена на испанка.

Вярвате ли в преражданията?

Определено. Сигурна съм, че съм живяла някога в Русия. Явлението deja vu също ми е познато. Често ми се е случвало да попадна за първи път на някакъв площад и да усетя, че вече съм била там. Това чувство имах и в Париж, и в Египет. Същевременно гръцката, испанската и арабската музика са ми много близки. Обичам да пея песните на тези народи.

Известно е, че се интересувате от източна философия. Откога се занимавате с йога?

Много тежко преживях смъртта на майка си, не можех дълго време да се възстановя. Тогава една приятелка ме посъветва и аз започнах системно да се занимавам с йога. Моята учителка Ани Павлова е завършила школата сатиянанда в Индия.

Вие казвате, че пеете, за да можете да пътувате...

Точно така. Аз пътувам непрекъснато от 1964 г. И започнах да уча езици, за да мога да контактувам директно с хората, а не да чакам някой да ми превежда.

Обичам много държави. Куба е моята втора родина. Това е любов за цял живот. Умирам за Япония. Влюбих се завинаги в нея. Там хората имат невероятно отношение към природата. Те са много отворени към света. Влюбих се и в Китай.

Може да се каже, че сте най-известната българка в Куба. Наричали са Ви „годеницата на всички кубинци“; на Ваше име са кръстени много кубински момичета. Кога пламна любовта Ви към Острова на свободата?

Още след първото ми турне през 1967 г. се пристрастих към Куба. Обичам кубинците, защото те са отворени към света, сърдечни, свободолюбив и всеотдайни. Много духовни хора! А музиката е в кръвта им!

Освен това в Куба няма неграмотни. От няколко години там имат и две кампании за Латинска Америка – едната е за безплатни операции на очите, а другата е за огромяване на бедните. Благодарение на кубинските усилия вече хиляди латиноамериканци знаят да четат. Кубинците обичат България, знаят страшно много за нас и смятат, че България е латино страната на Европа.

Как оценявате Фидел Кастро, с когото се познавате лично?

Фидел Кастро е наистина явление в световния политически елит. Няма друг такъв маестро на публичен релейшън. Той прави реклама от всичко. Неслучайно Куба е една от най-жела-

ните дестинации. Хората мечтаят да я видят. За тая малка страна, голяма колкото България, се пише постоянно. Какво повече от това? Но блокадата, която съществува от 50 години, оскъпява всичко.

Аз съм противник на глобализацията, тя съсипва човешката духовност. А това да се обезличават хората, е връщане към миналото. Не може да се стесняват каналите на парите и те да отиват към все по-малко хора. Светът е интересен, защото е разнообразен; защото има различни хора и уникални култури.

Какво може да даде България на света?

България може да даде страшно много, защото ние имаме уникален фолклор и природа. В България на всяко ъгълче има история. Наистина има какво да покажем на света. Стига тези наши богатства да се поднесат по подходящия начин и чуждестранните туристи да могат да стигнат дотам. Бедата е, че нямаме добри политици.

Нямате ли чувството, че години наред българската интелигенция е изтласкана на заден план?

Никой не е изтласкал интелигенцията, но проблемът е, че чалгата е агресивна. България е в това нерадостно положение не заради икономическата криза. Нацията падна много ниско и на това се дължи тази

духовна криза. Простацината у нас е на първо място. Чалгаджиите имат 7 телевизии, пишат навсякъде за тях. За съжаление имаме вече няколко изгубени поколения.

Чалгата е гръцка, сръбска, арабска и румънска музика, преведена на български. Авторска музика има 0.5%. Т.е. това не е българска музика. Тя се забраняваше преди 1989 г.

Чалгата стана индустрия благодарение на СЕМ, разрешиха й денонощен ефир и затова продължават да ни заливат с долнопробни порно клипове. Т.е. на нас ни натрапват тази музика със силиконите.

Чужденците, като видят „Planeta TV“ в хотелите, казват: „А, много хубаво пеят вашите стрийптизьорки!“ Това е впечатлението.

Чалгата нямаше да стане проблем на нацията, ако не беше обект на медиите.

С кого обичате да пеете най-много? Кои композитори и автори на текстове предпочитате?

Дуети съм пяла най-добре с Боян Иванов, защото фразировката ни е еднаква. От певците обожавам Орлин Горанов. Пяла съм песни на Йосиф Цанков, Тончо Русев, Стефан Димитров, Светозар Русинов, Морис Аладжем. Пяла съм по текстове на Павел Матев, Любомир Левчев, Недялко Йорданов, Владо Голев, Димитър Василев, Елисавета Багряна, Станка Пенчева, Богомил Гудев, Захари Петров и други.

На какво се дължи творческото Ви дълголетие?

На разумния начин на живот. Както и на това, че съм енергична и позитивна – това е просто генетично.

Как се зареждате с енергия?

Живея разумно, правя дихателни практики, занимавам се с хата йога и се усмихвам. Като се усмихваш, и денят ще ти се усмихне. Освен това се храня с плодове и зеленчуци и съм почти вегетарианка.

Кое е най-важното нещо в живота Ви?

Най-важното за мен са децата ми и след това е уникалната ми професия, която ми дава възможност да

пътувам, да се срещам с различни хора и да получавам толкова много

обич... Тя ме обогатява и превръща живота ми в голям празник.

Йорданка Христова пред паметника на Франц Кафка в Прага

ЙОРДАНКА ХРИСТОВА

е родена на 10 септември 1943 г. в София. Завършва школата за естрадни певци в класа на известния джазмен, пианист и композитор Милчо Левиев. През 1964 г. е първото й турне в Румъния с оркестъра на БНР. Същата година гостува и в Прага. През 1966 г. печели първа награда на първия Златен Орфей с песента „Делфините“. В същия конкурс печели първо място през 1967 и 1975 година. Става носител на „Златния елен“ в Брашов, Румъния (1968). Следващата година печели втора награда на фестивала в Сопот, Полша, а през 1971 г. – специалната награда на журито на същия фестивал. Йорданка Христова е първата българска певица с голям рецитал в Париж, пее на Айфеловата кула през 1974 г. Същата година е и първата българска попизпълнителка, поканена да пее в Монреал, Канада. През 1979 г. става носител на голямата награда на фестивала „Златният микрофон“ в Истанбул. През 1995 г. е наградена със златна статуетка за принос към българската попмузика – „Орфей плюс“. Следващата година получава и златната статуетка за цялостен принос в българската попмузика на „Златният Орфей“. През 2000 г. печели „Кристална лира“ – годишното отличие на Съюза на музикалните дейци за високи творчески постижения. Участва и печели фестивали и във Варадеро, Будапеща, Дрезден, Витебск. Оглавява фондацията „Хосе Марти“ към кубинското посолство. Шеф на Българската изпълнителско – продуцентска асоциация. За нея са снимани 4 телевизионни филма. Има две деца – Григор и Ивана.

Кой сънува мечтите на Теди Москов?

Стефан (Теди) Москов е популярен български театрален, телевизионен и кинорежисьор. Роден е в София през 1960 г. а през 1985-а завършва ВИТИЗ, специалност куклена режисура. Няколко години по-късно специализира в „Академия Дарте Драматика“ в Рим. Основател и режисьор е на легендарния столичен театър „Ла Страда“. Между 1993 и 1996 г. снима 9 епизода от телевизионното шоу „Улицата“, отличено със „Златна роза на критиката“ в Монтрьо през 1996 година. През 1995 г. започва да поставя пиеси в немски театри, като някои от пиесите са: „Сирано дьо Бержерак“ в Хамбург, „Спящата красавица“ в Щутгарт, „Кралят-елен“ в Дармщат. През 2002 г. заснема игралния филм „Рапсодия в бяло“, а през 2006-а – документалния „Преводачката на черно-бели филми“. През 2009 г. поставя „Хубавото лошо време“ по „Буря“ на Шекспир в Драматичен театър Пловдив. Миналата година реализира премиерните спектакли на „Сирано дьо Бержерак“ в Народния театър „Иван Вазов“ и „Възгледите на един пън“ в „Сълза и смях“. В Деня на народните будители 2010 г. е отличен с националната награда „Златен век“. През март 2011 г. получава „Икар“ за най-добър режисьор на 2010 г. за постановките „Сирано дьо Бержерак“ и „Възгледите на един пън“. Съпруг е на актрисата Мая Новоселска, имат син Иван.

Теди Москов

Животът е многопосочен лабиринт, а зад ъгъла дебне я Минотавър, я данъчен, я някоя чалгаджийка, раззинала паст. Колко ли бихме се лутали, ако не бе изкуството – кълбото с прежда на Тезей. Дълго време в родния театър сякаш нямаше Ойлеров път. Миризмата на мухъл и многострадални традиции бяха довели нещата дотам, че Станиславски играеше ролята на Макаренко. Афишите предлагаха „Тази малка земя“ и „Рози за д-р Шомов“. По онова време в милицията не правеха разлика между битник и „Бийтълс“, но биеха еднакво и за двете. Един-

строфи на статуквото. Дали за да обърше паяжините в монотонния театрален живот на София или за да разсее скуката от академичното образование в Рим, Теди, както всички го знаят, съчини една своя си концепция за модерен театър. Аз я наричам „Комедия дел булеварте“. Неподражима и неоформена, тя се изправи срещу униформите в съвременния български театър. В залеза на отминалото хилядолетие, в зората на домораслата ни демокрация, когато желязната порта се пооткрехна и родните интелектуалци жадно вдишаха свободата, апетитът дойде

по-бързо отколкото някои очакваха. И дали от любопитство или пък от скука Западът от своя страна поиска да види нещо източно, нещо екзотично, нещо по-така. Ленивият вкус на отегчения европеец вероятно се е надявал да изплакне очи с кор де балета на Большой театър дибидюс, подобно на матрьошки, изскачащи една изпод друга.

Ако изключим Димитър Гочев, Станеф и останалите, които вече бяха оттатък, Теди Москов пръв се нае да прави конвертируем театрален продукт и много бързо успя да втрещи немските бюргери, немските овчарки и дори Мартин Апелт, главен художествен ръководител на държавния театър Дармщат. Той нарече Москов „Балканският Монти Пайтън“, макар че на мен лично повече ми харесва „Разказвач на приказки за пораснали деца“.

По-любопитен от Малкия принц, поетичен и замечатан, Теди винаги ще те изненада с необичаен и шантав каламбур. Той умее да забърка удивителен, тръпчив коктейл от сълзи и усмивки, да ушие финален монолог от рекламни спотове и древногръцка класика, да сглоби диалози от телефонен указател, да изигра-

„Красотата спи“

„Сирано дьо Бержерак“

Владимир Карамазов
в „Сирано дьо Бержерак“

фиса изящен палимпсест върху морския пясък, горчица буфонада срещу Нейно Величество простацината. Всички негови спектакли са епизоди от една и съща пиеса, ала всеки път Теди Москов преоткрива нови светове. Ако бе Колумб, вероятно би подминал Америка. Не заради непрестанните му забележки към екипажа, а защото спирката е смърт, а животът – сън.

Имаше една безобидна сцена в „Пушката ще гръмне...“ във Военния театър. Едно детско конче на колелца премина през сцената, а аз се сетих за поразителната прилика с онази история в цюрихско кафене, когато кинжалът промушва френско-немския речник тъкмо на думата „дада“ – детско дървено конче. Ако Бал и Кандински можеха да видят отнейде проектите на Теди, вероятно щяха да го възпеят

в „Синия ездач“. Естествено, никой не е застрахован от „Тъп хумор“, но дори и той в контекста на московите гротески носи странна целебна мощ. Подредени един до друг, театралните проекти на Москов приличат на парченца венецианско стъкло, от които ти сам трябва да подредиш портрет на Джокондата. Неговите фантазмагории са плод на волната импровизация, едно хрумване влече след себе си второ и трето, в полифония от дръзки идеи. За да избяга от конвенцията, режисьорът залага драматургичния текст срещу американски ипотечен кредит и никой не може да го упрекне, че се е изгаврил с автора. При Теди Москов просто няма автор. Тъкмо затова е неподражаем, непредвидим.

В „Пушката ще гръмне след антракта“ се оказва, че антракт изобщо няма, а героите на Чехов влизат от една пиеса в друга, въртят се върху грамофонната плоча на провинциалната меланхолия, където Любовта, Надеждата и Самотата са твоите три сестри. Усещаш мирис на вишнева градина, както казваше Брехт в „Купуването на месинг“.

В „Пътува Одисей“ Теди Москов е далеч по-пунктуален, много от зрителите разбират, че става дума тъкмо за Одисей и неговите приключения. Режисьорът дори поставя гипсова отливка на Омир, която аха да падне върху крехката полугола снага на Йоана Буковска. На предпремиерния спектакъл Теди, седнал в залата с микрофон в ръка, гълчеше актьорите и дори не си даваше сметка какъв неповторим шедьовър се случва. Някаква млада критичка, която твърди, че не ѝ е за първи път и това отегчително ѝ личи, отива да гледа „Красотата спи“ с нагласата да ѝ е смешно. А кой казва, че трябва да е смешно? Кой е онзи глупак, който смята, че Теди е инвентарният шут на негово постмодерно театрално височество?

Много театрална критика и шлака изтече от онази романтична епоха, когато се разказваха басни, за да минат подтекстовите послания. Когато „Улицата“ бе „Bullet for My Valentine“, шпага на нежната революция в родния театър. Днес нито „Улицата“, нито Теди са онова дете, което не иска да порасне. Той отиде за малко отвъд

и се върна помъдриял. Не знам какво му е говорил Господ, но той го върна тук, защото Теди ни е нужен. И въпреки, че нанизва една върху друга бутафориите на един и същи спектакъл, трябва да си слепец, за да не видиш, за да не усетиш скепсиса на самотния философ. Сънят на сценичния работник е поредното топче седеф върху кордата на твореца. Метафоричните послания на режисьора са тъжни послания. Кой сънува моя сън, къде ще ида след това, дали смъртта не е събуждане, а застоят – истинската смърт? Целият аксесоар от евтини каламбури, злободневни закачки, апострофи и концептуални уловки са терапевтична провокация към задрямалата ни сетивност. Този тип вегетативна естетика оправдава коктейла от вулгарни шльокавици, защото вечерята е поднесена с невероятна и тънка самоирония. Така както само Мрожек и Уди Алън умеят... Кой би могъл да го упрекне за пръдълбовците в „Красотата спи“, за сополите в „Животно на трона“ и изцепките на Ихтимана Джоунс, когато „Монти Пайтън“ запяха частушки върху разпятието, Уолингър докара в залата жив кон, а на последното биенале във Венеция Франсис Алис от Белгия изпрати вместо себе си... паун. Е, ако бе прочел „Закона за защита на цветните сънища“, Теди вероятно сам би махнал най-солените вулгаризми, но е твърде зает да брои овце зад канала...

Двама са най-обсъжданите, най-обругавани и най-въздигани до небесата режисьори в съвременния български театър – Сашо Морфов и Теди Москов. И кой знае защо тъкмо те могат да се похвалят с най-сериозно признание отвъд Калотина. Ала никой не е пророк в собствената си родина. Старата ни театрална критика не ги долюбва, може би защото единият бе сценичен работник, а другият – кукловод. Те й отвърщат със същите чувства и семейните им обноси изглеждат нормални. Но за да се застраховат, и двамата първом поставят зад граница, а след това и у нас. Леко оскърбен, четейки отзивите на театралната критика в Германия и Русия, аз лесно мога да предскажа репертоарния план на родните театри догодина. Стана дума за семейство и тук слу-

„Пътува Одисей“

„Сирано дьо Бержерак“

чайно откривам още едно сходство. И Морфов, и Москов имат по една домашна „муза“, с която не би могла да се сравни и най-красивата жена. Рени Врангова и Мая Новоселска са почти неизменна част от творческите приумици на своите талантливи съпрузи. И би било любопитно кой пръв ще покани двете актриси в една и съща пиеса?! В своя си прочит на „Сирано дьо Бержерак“ Теди Москов спретна сценичен дуел между Доброто и Злото, в който победи „красивият ум“, а последното приключение на режисьора – „Взгледите на един пън“, бе шеговито-философско представление за това кое превръща дървото в човек и човека в дърво... Подир „Пътува Одисей“ в подсъзнанието ми изплуваха удивителни сравнения. Между героите от „Улис“

и „Улицата“. Между ранния и по-късния Москов. Между бащата на модернизма в Европа и лошото дете на родния модернизъм... Мистър Блум е сякаш първи братовчед на московия Одисей. Разностиллов, разножанров, разнородов и разнолик. Както при Джойс, тъй и при Теди конвенцията е пропаст, правилата – бариера, препинателните знаци всъщност са препънатели. Затова е по-добре без тях. Не нарочно и самоцелно, а с една единствена цел. Да сбъдне творецът мечтата на светулката, да озари тъмния ъгъл на всяка душа... Много поезия има в спектаклите на Теди Москов, стига да имаш очи за поезия и достатъчно неувредени алвеоли, за да я вдишваш. Свободата на Теди, свободата!

Ивайло Диманов

В недрата на Родопите...

Златоград – една родопска приказка

До преди 20 години малцина българи бяха чували за българския град Златоград, а още по-малко бяха ходили там. Защо ли? Защото най-южният български град, сгушен в „павзата“ на Родоп планина, се намира само на 3 км от границата с Гърция, която до 1989 г. беше от другата страна на „желязната завеса“. По време на комунистическия режим до Златоград можеше да се отиде само служебно, с т.нар. „пътен лист“, заверен в МВР. Едва преди 10 години любознателният българин отново „откри“ Златоград. Случайно или не, но именно в зората на новия, XXI век, градът се отвори за света – тогава беше създаден първият естествен и (засега) единствен частен етнографски ареален комплекс. В началото на миналата година, беше открит и ГКПП Златоград – Термес, който свързва България с Гърция и Егейско море, а българските граждани вече могат да влизат в Гърция само с лични карти.

ИСТОРИЯ

Обграден отвсякъде с родопски ридове, най-южният български град пази в себе си богата и дълга история. Не се знае кога точно е основан Златоград. Направените археологически разкопки в околностите на града, както и тракийското светилище „Белите камъни“ край близкото с. Старцево, показват, че тези места са обитавани от преди повече от 2000 години. Знае се, че старото име на родопското селище е Беловидово – вероятно заради варосаните къщи, запазили и днес възрожденския си облик. След идването на османските турци то започва да се нарича „Дарь-

дере“, което се запазва чак до 1934 г., когато градът получава днешното си име.

За историята на града по време на средновековната българска държава има оскъдни сведения. Смята се, че Златоградския край попада под властта на османските турци през 70-те години на XIV в. Според някои историци именно тук, в близкото село Бенковски, в един от метосите на Бачковския манастир, е бил заточен последния български патриарх Евтимий.

Краят на XVII в. се смята за най-зловещата страница от историята на Родопския край – масовото и насил-

ствено помохамеданчване на родопчани. Голяма част от населението в Златоградско също приема исляма, но запазва българското си национално самосъзнание. Затова, колкото и странно да звучи, отношенията между мюсюлмани и християни в този край никога не били съпътствани от религиозни конфликти. От началото на XIX век Дарьдере започва икономически да се замогва в резултат от интензивните търговски връзки на Османската империя с Европа. Основен поминък на златоградчани става производството на вълна и кожи. Тогава започват да се строят големите и просторни

бели къщи с многобройните красиви прозорци и чардаци. Именно в Златоград се появява първият християнски храм в Родопите – през 1834 г., само за 40 нощи е издигната църквата „Успение Богородично“. Създаденото в нея килийно училище поставя началото на образованието и просветата в Родопите през Възраждането. За порасналото самочувствие на златоградчани „говорят“ построената през 1871–872 г. нова и значително по-голяма църква „Св. Георги Победоносец“, както и българското светско училище. Малко хора знаят, че в Златоград е построена първата пощенска сграда в България, днес превърната в Музей на съобщенията.

По време на Българското Възраждане в този край се прочува смелият българин Дельо войвода, наричан родопския Робин Худ. Ранната му смърт (убит в резултат на предателство) създава около личността му многобройни легенди – Златоград често пъти е наричан „градът на Дельо хайдутин“. На него е посветена една от най-хубавите родопски песни в изпълнение на народната певица Валя Балканска. Както е известно, диска с тази песен беше изпратен с космическите американски сонди „Вояджър 1“ и „Вояджър 2“, които имаха за цел да открият извънземни цивилизации и чрез музиката на отделните народи да установят връзка с тях.

След Освобождението Златоградският край остава в пределите на Османската империя и е освободен чак през 1912 г., в резултат на Балканските войни. Свързан икономически с Беломорието в продължение на много десетилетия, градът е откъснат от него след злощастната за България Първа световна война. Прокараната граница с Гърция се превръща в Берлинската стена на Балканите 20 години по-късно, след края на Втората световна война, и остава непробиваема за повече от половин столетие. През втората половина на XX век градът се развива като промишлен район чрез разработените в региона мини за олово и благородни метали.

В резултат на промените след 1989 г. и приемането на България в ЕС през 2007 г. градът като че ли възкръс-

на за нов живот. До голяма степен това се дължи и на инициативата на самите златоградчани. Преди 10 години по инициатива на местния инженер Александър Митушев се създаде Етнографският ареален комплекс (открит на 24 май 2001 г.), който ни пренася 200 години назад във времето. Много хора го сравняват с Етъра, но за разлика от него тук всичко е автентично.

СТАРИЯТ ГРАД

Разхождайки се по тесните калдъръмени улички и разглеждайки занаятчийските работилници, човек като че ли се пренася неусетно в една далечна отминала епоха. Всичко е непокътнато и съхранено от времето. Именно това е уникалното на Златоград – достатъчно малък, за да запази автентичните родопски традиции и култура, и достатъчно голям, за да посрещне многобройните си гости.

Старият град се намира на южния бряг на р. Върбица. Част от златоградските къщи са на 130 години, издигнати от камък и дърво. Един от първите хотели тук е „Пачиловата къща“. Тя е реставриран паметник на културата, комбинация от съхранената възрожденска битова атмосфера и съвременните изисквания за настаняване.

Голяма част от работилниците работят и до днес. Единствено тук, в Златоград, може да се наблюдава изработването на „козия рог“, обработката на вълна и памук, как се коват средновековни мечове. По време на обиколката из Стария град за

задължителна спирка се смята т.нар. Старо кафене. То е на „възраст“ почти 190 години – започнало е работа през 1823 г. Туристите имат възможност да си поръчат „въртяно“ кафе, пригответо на пясък – след приготвянето му любезната домакиня със завидно майсторство започва да го „върти“ пред тях. Механите в Стария град предлагат редица родопски специалитети, най-вече пататник, баница с ориз, яйца и сирене. В Стария град се намират и двете църкви – първата, „Успение Богородично“, е ниска и широка, вкопана наполовина под земята. Местните казват, че по иконите все още личат следите от боздугана на поробителите. В двора на по-голямата църква „Св. Георги Победоносец“ се намира взаимното училище, обявено днес за музей на просветното дело в Родопите.

На път за Стария град туристите имат възможност и да видят къде е лобното място на Дельо войвода, където днес е издигнат негов паметник. Според едно предание, разказвано от местните жители, Бог пази Златоград от злини чрез четири планински върха, които опасват града – Св. Илия, Св. Атанас, Св. Неделя и Св. св. Константин и Елена, чието разположение наподобява кръст. Затова местността се нарича „Кръстата гора“. Край всеки от тези върхове е построен по един параклис. Съществува поверие, че всеки, който посети и четирите параклиса, става „половин-хаджия“.

Д-р Красимира Мархолова

Славянската библиотека

Славянската библиотека в Прага

ИСТОРИЯ И ВЪЗНИКВАНЕ

Славянската библиотека в Прага е специализирана научна библиотека в областта на славистиката, намираща се в сградата на Народната библиотека. Тя има изключително разнообразна и широка научна и информационна дейност – изработва и усъвършенства библиотечните фондове, отнасящи се до културния, литературен, политически и икономически живот на всички славянски народи; прави достъпни съответните фондове на читателите в библиотеката с помощта на каталози; издава и изработва научни библиографии и публикации в областта на славистиката; организира и изложби, лекции, международни конференции; сътрудничи с чешки и чуждестранни библиотеки и е научно-информационно пространство на Комитета на чешките слависти.

Създадена е през 1924 година, първоначално като Руска библиотека на Министерството на външните работи. Възникването ѝ се свързва с т.нар. руска акция на чехо-словашкото управление,

начело с президента Т. Г. Масарик, като нейната задача е да задоволява потребностите на руските емигранти. Изключителен принос в създаването ѝ имал историкът, публицист и редактор Владимир Николаевич Тукалевский, който се обърнал с това предложение към Министерство на външните работи. През 1927 година библиотеката започва да изгражда освен руско, украинско и белоруско отделение, и отделения на останалите славянски народи и бива преименувана на Славянска библиотека на Министерство на външните работи. Първи неин директор е Ото Кржижек, който разширява много книжния фонд и се стреми да обогати информацията на целия славянски свят, а не само тази на руския. Доброто развитие на библиотеката бива възпрепятствано от немската окупация през 1939 година. Едва през 1956 година отново възражда дейността си с идването на новия директор Йозеф Стрънадел. В зависимост с реорганизацията на научните библиотеки през 1958 година е създадена Държавна библиотека

на Чехословакия като централна институция, част от която става и Славянската библиотека. Оттогава се засилват връзките на Чехия с останалите славянски държави, организират се акции и се обогатяват фондовете. Първоначално са купени личните библиотеки на видни слависти като Адолф Черни, Матей Мурка, Лубош Нидерле и др. Най-щедър дарител на библиотеката е редакторът на „Прагер Пресе“ Антонин Станислав Магър, който ѝ подарява повече от четири хиляди екземпляра. От архивните материали особено ценни са кореспонденцията на П. Н. Чаадаев и Л. Н. Толстой, както и архива на лужишко-сръбския културен деятел М. Хорник. Библиотеката спечелва и изданията на Руския емигрантски архив в Прага, създаден през 1923 година от руските емигранти.

КАТАЛОГИЗАЦИОННА ДЕЙНОСТ НА СЛАВЯНСКАТА БИБЛИОТЕКА

По-голямата част от фонда се намира в сградата на Народната библиотека, а една малка част – в Хостиварж. Библиотеката разполага с листов и електронен каталог. Листовите каталози са: именен; именен каталог на периодичните издания; предметен; систематичен, подреден според международното деление (до 1982 година и от 1983 до днес); каталог на скриптите; картотека на картите.

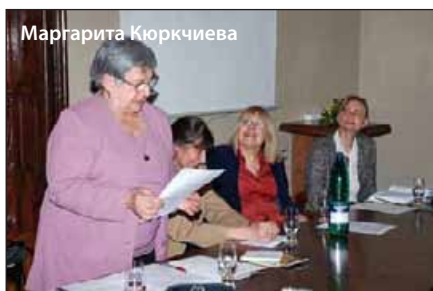
Електронният каталог е създаден през 1997 година. В него са книги, поръчани след 1997 година, научна литература на 80-те и 90-те години, чешка литература на 90-те години и книги, поръчани след септември 1997 година.

Има и дигитални каталози – книги в дигитален вид. В общия дигитален каталог има над 647.061 сканирани страници, а в този на Руския международен исторически архив – над 38 629 сканирани страници.

Библиотеката разполага с автоматична система на заемане на книги, както и с каталози, достъпни онлайн.

БЪЛГАРИСТИЧНИ ФОНДОВЕ И БЪЛГАРИСТИЧНА ДЕЙНОСТ НА БИБЛИОТЕКАТА

Те възникват веднага след създаването ѝ – още през 1928 г. – благодарение на абсолюента на Философския факултет на Карловия университет Георги Бакърджиев Янтарски, който изисква и подрежда фондовете на българската литература – от 60-те години на 19 век до Втората световна война. По-старите ръкописи се намират в Националния музей в Прага – след спечелването им след смъртта на Й. Шафаржик и В. Ханка. Библиотеката успява да запази дори редки произведения на българската възрожденска литература на автори като Неофит Рилски, Васил Априлов, Любен Каравелов и др. Налице са също така и произведения на Иван Вазов, П.Славейков, П. Яворов и т.н; лични писма и кореспонденции на български научни дейци като Стефан Младенов и А. Теодор-Балан; периодични издания като „Мисъл“, „Хиперион“, „Листопад“, „Златорог“ и др. През последните няколко години Славянската библиотека организира интересни лекции и изложби, свързани с българската литература и история. През 1999 година – книжна изложба за делото на Александър Теодор-Балан, с лекция за живота и делото му на чешката българистка Доц. Хана Гладкова. Същата година се организират две изложби по случай седемдесет годишнината на българския писател и драматург Йордан Радичков – „Радичков във фондовете на Славянска библиотека“ и „Радичков на чешките театрални сцени“. Интересна литературна среща е проведена в библиотеката и по случай седемдесет годишнината на българския поет и преводач, носител на наградата „Премия Бохемика“ за цялостна преводаческа дейност на Съюза на чешките писатели – Вътъо Раковски. Вечерта се открива с лекция на чешката българистка Дана Хронкова. Изложена е част от кореспонденцията на поета с чешките писатели Ярослав Сайферт, Милан Кундера, Бохумил Храбал и др. Друга среща по случай юбилей се състои в библиотеката през 2000 година. Този път вечерта е посветена на чешката българистка и носителка на орден „Стара планина I степен“ за

Маргарита Кюркчиева

В. Кржиш и Д. Хронкова

80 г. Byzantinoslavica – С. Георгиева, П. Попов (вляво), Л. Бабка, Л. Хавликова, И. Сръбкова, (вдясно)

цялостна научна и културна българистична дейност – д-р Дана Хронкова. На срещата за творчеството и преводите на българистката говори нейният колега Владимир Кржиш. Важни акценти в дейността на Славянската библиотека са и различните презентации на бохемистичната дейност в България: през 2001 г. има среща с тогавашния председател на „Бохемия клуб“ доц. Владимир Пенчев, относно дейността на клуба; през 2002 г. е представен „Чешко-български речник в II тома“, изработен от екип специалисти: Стилиян Стойчев, Доц. Янко Бъчваров, Людмила Кроужилова, Доц. Маргарита Младенова, Йорданка Трифонова и др.; през 2004 г. е организирана изложба на тема „Книжни дарения на Софийски университет“ и лекция на бохемистката, литературна критичка и асистентка в СУ д-р Ани Бурова на тема „Българската литература през последните петнадесет години“. Често, лекциите и книжните презентации, организирани от библиотеката, са съпроводени от илюстрации

на художници, живеещи в Прага, но свързани по някакъв начин и с България – Лада-Каролина Бъчварова, Инка Делева и др. Не малко значение имат и публикациите на чешки историци за България като „История на България“ на проф. Ян Рихлик, издадена в Прага през 2000 година в издателство „Лидове новини“. Българистичната дейност в библиотеката, както и много от организираниите акции, се състоят благодарение на чешката българистка и известна преводачка д-р Ивана Сръбкова, която от дълго време работи като сътрудник в Славянска библиотека. Нека пожелаем на библиотеката още много успехи и възможности за разширяване на славистичната дейност.

Димана Иванова

Статията е написана по информационни материали на Славянска библиотека и статията „Български фондове и българистична дейност на Славянска библиотека към Народна библиотека“ на д-р Ивана Сръбкова.

„Кратък чешко-български речник на некнижовната лексика“

или Възхвала на езиковото богатство

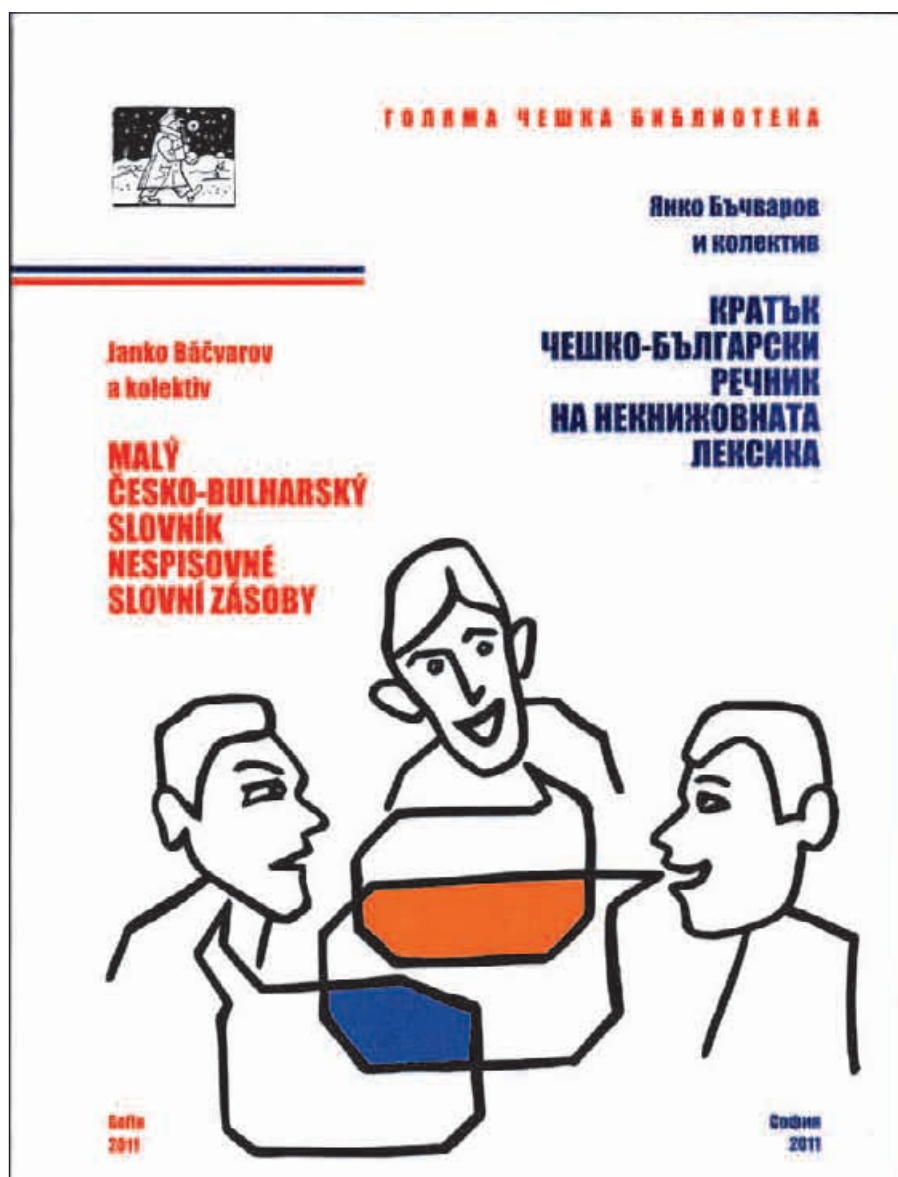
Любезният читател навярно ще си спомни от собствения си опит с изучаване на чужди езици, че още при първата си среща с техни носители е установил колко различно говорят те в сравнение с героите на диалозите в неговия учебник. Ако ли пък му се е налагало да ползва речник при четене на книги, то неминуемо се е натъквал на проблема, че много разговорни изрази просто липсват. Причината? Тълковните речници, двуезичните речници и учебниците по чужди езици най-често описват езика в неговия книжовен вариант.

Българските преводачи от чешки и студентите-бохемисти вече могат да си отдъхнат от това хронично главоболие, благодарение на току-що излезлия от печат „Кратък чешко-български речник на некнижовната лексика“, съставен от доц. Янко Бъчваров, доц. Маргарита Младенова и студентките Мария Гарова, Росица Петрова, Яна Върбанова, Вяра Недялкова, Юлия ел Хаким. Речникът съдържа над 4100 чешки некнижовни думи. За всяка една от тях са намерени български съответствия от разговорната реч и жаргона, съпроводени с неутрален

еквивалент. Можем да предположим, че покрай сериозната работа съставителите истински са се забавлявали, разкривайки пренебрегвани слоеве от богатството на двата езика. Да вземем като пример вездесещия „vůl“. Достатъчно е само да се повозите в пражкото метро, за да се убедите, че кроткото добиче присъства навсякъде – в разговорите за последния мач, за неприятностите в офиса, за най-новата конзола за видеоигри, за състоялата/ несъстоялата се среща с приятел/приятелка. Изумително е с колко много значения са заредени баналните на пръв поглед „vůl“ и „ty vole“. Не по-малко изумително е с колко еквиваленти разполага българският език. Авторите привеждат „ахмак, галош, галфон, глупендер, гьон, дебил, дървар, калъф, кретен, кухчо, празноглавец, пън, серсем, тапир, тиквеник, тулуп, тъпак, тъпанар, тъпунгер, чвор, чукундур, глупак“. Очевидно, всяка дума прибавя някакъв смислов нюанс към качеството „интелектуална недостатъчност“ и има свое основание да съществува. За десемантизираното фамилиарно обръщение „ty vole“, което се употребява най-вече между мъже или момчета, се посочват българските „братó, копеле, майна, пич“.

В последно време обръщението „ty vole“ все по-често може да се чуе и в разговорите между момичета. Вероятно като своеобразен подсъзнателен протест срещу „сексизма“ на езика момичетата започват да използват обръщението „ty krávo“ като форма на грубоват непукизъм, освободена от обиден смисъл. Можем да очакваме, че тази употреба ще бъде отразена в евентуално продължение на „Краткия речник“, тъй като некнижовната лексика е в непрестанно развитие, тя е подправка, която придава вкуса и сочността на езика.

Маргарита Симеонова

Марцел Черни:

Чешката славистика има дълго и славно минало, скромно настояще и несигурно бъдеще

Името на Марцел Черни се свързва преди всичко с развитието на славистиката (в частност българистиката и сърбохърватистиката) в Чехия. Той е теоретик и научен изследовател на история на славистиката. Превежда българска поезия и проза. Посветил е научни изследвания и на чешките преводи на българска литература. Неговата разнообразна дейност е доказателство за това, че интересът към славистиката съществува и до днес, въпреки трудностите в развитието на такива редки научни дисциплини.

Завършил сте сравнителна славистика с профил „бохемистика и българистика“. Защо избрахте точно тази специалност?

Първоначално кандидатствах бохемистика и романистика, но не ме приеха. Първоначално се занимавах предимно с чешки език. Тъй като ми харесва да се занимавам със старославянски език, си избрах сравнителна славистика. Тогавашната българска лекторка Цветана Карастойчева водеше курсове по български език и за небългаристи, които посещавах. Веднага след празниците през 1994 година се появи свободно място за лятна езикова школа във Велико Търново и аз заминах за България, която толкова ме омагьоса, че през учебната 1994–1995 година избрах и трета специалност – българистика. Така че, главна роля в моя избор изиграха лекторката Цветана Карастойчева и Велико Търново, но и моето детство също играе извест-

на роля в този избор. Основното училище в Мост, в което ходих през детството ми, се наричаше „Георги Димитров“ и паметникът на българския комунист стоеше пред училището от 1986 година. Знаех, че това беше български герой, който е водил усилена борба против нацизма.

В момента се занимавате с няколко дейности: педагогическа (в Карловия университет), редакторска (в списание „Славия“), научна (в Института по славистика на Чешката академия на науките). Коя от тях надделява или са по-скоро в хармония?

Разбира се, че надделява научната – в института по славистика работя на сто процента. Редакционната работа в списание „Славия“ не е много натоварена, подготвяме само по четири броя годишно, но съм също така и в редакцията на „Славянски преглед“. С преподаването в университета имам все още малко опит – преподавам от октомври на 2010 година обща история на българската литература на 19. и 20. век за небългаристи.

Каква е историята на славистиката в Чехия? Предпочитана специалност ли е за студентите?

Славистиката е в регресия. Нещо повече, съвременното ѝ възприятие е все по-близо до интердисциплинарните изследвания (политология, история), а от славянските филологии се развива само езикознанието, докато славянските литератури, както и литературата изобщо, се намират някъде в периферията. Накратко казано, чешката славистика има дълго

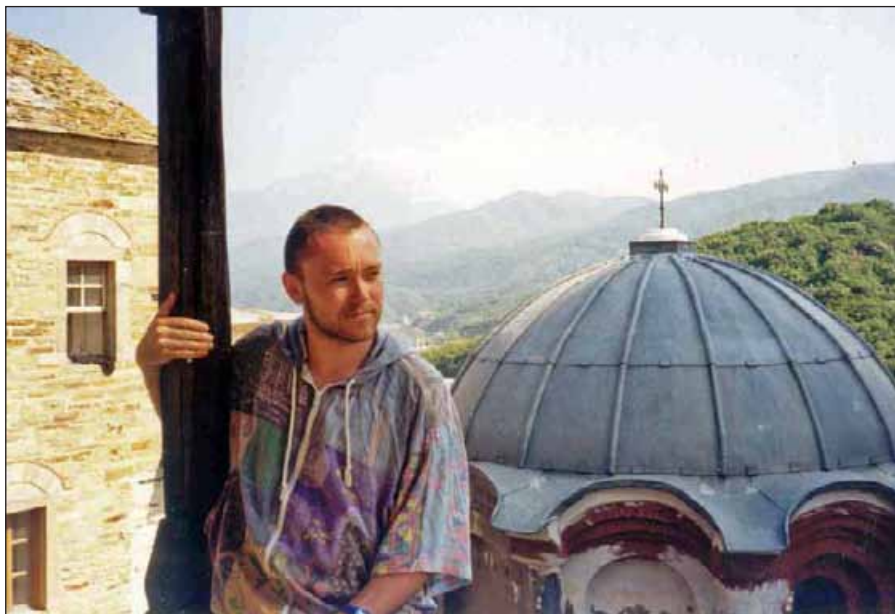
и славно минало (епохата на Йозеф Добровски, Павел Йозеф Шафаржик, Ян Гебауер, Милош Вайнгарт, Матия Мурко, Бохуслав Хавранек), скромно настояще и несигурно бъдеще.

Каква е тематиката на списание „Славия“ и какви текстове се приемат за публикация в това издание?

Списание „Славия“ е научно, периодично издание на Института по славистика на Чешката академия на науките и това обяснява и неговата тематична ориентация – предопределено е за специализирани статии както от областта на славянските литератури, така и на славянското езикознание. Публикуваме статии, критики и реферати на всички световни езици, както и на всички славянски, което днес не е често

Снимки: личен архив на Марцел Черни

срещано явление. Освен лингвистиката, литературната критика или литературно-историческите изследвания, в списанието се публикуват и статии по палеославистика и история на славистиката, но славянската история и археология е вече извън тематичните рамки на списанието ни. Статиите, които публикуваме, винаги се оценяват от двама независими рецензенти.

Може ли научната дейност в Института да се сравнява с тази в Университета? Един път става въпрос за индивидуално занимание, а след това за педагогическа дейност, която изисква контакт с останалите. Коя дейност Ви допада повече?

Като педагог работя отскоро и затова е още рано да се правят прибързани заключения. На мен лично ми харесва повече работата в Института – да стоя мълчаливо пред компютъра си и да пиша, да изследвам на спокойствие научен проблем, без да водя няколкочасови монолози, каквито са всъщност лекциите. От упражненията със студентите във Факултета очаквам да са по-приятни, тъй като по време на тях ще можем да се опознаем със студентите, а и при тях става въпрос преди всичко за диалог.

Вие се занимавате и с превод на произведения от българската литература на чешки език. Кои автори сте превел?

В тази област съм още начинаещ, няма много възможности, а и преводаческата дейност не е изобщо лесна. Превел съм няколко стихотворения от българския поет Димитър Кенаров (род. 1981 г.). Имах възможност да се запозная с него лично по време на посещението му в Прага през 2009 година. Трябваше да се преведат няколко стиха на Кенаров в рамките на международната поетична среща (става въпрос за „Дни на поезията и виното“ във Валтице през 2009 г.) и организаторите се обърнаха към мен. Сега съм поканен да участвам в „Антология на съвременния български разказ“.

Каква е всъщност преводаческата ситуация в Чехия сега? Превеждат ли се много текстове от българската литература на чешки? От какво се определя избора на превежданите текстове?

На този въпрос отговорът е кратък – превежда се малко и всички книги, които са преведени могат да се изброят лесно. Те са пет на брой: три от тях са на Георги Господинов – „Гаустин или човекът с много имена“ (2004 година, прев: Ивана Сръбкова), „Естествен роман“ (2005 година, прев: Ивана Сръбкова), „Лapidариум“ (2009 година, прев: Ондřej Заяц) и останалите две заглавия са на Алек Попов – „Зеленият цикъл“ (2008 година, прев: д-р Ивана Сръбкова) и „Мисия Лондон“ (2010 година, прев: Давид Бернщайн). Този списък е наистина доста

фрагментарен, защото съвременната българска литература е изключително богата. Днес по принцип се четат малко. Роля играе и фактът, че преди 1989 година се превеждаше много, поради социалистическото приятелство между двете страни, докато световната литература (западна и американска) беше цензурирана и превеждана изборително. Затова сега продукцията на Запада привлича повече чешкия книжен пазар от българската литература.

В разговор за списание „Българи“ бившият български лектор в Карловия университет д-р Добромир Григоров споменава, че в началото студентите по южнославянски изследвания дори не знаят какво се крие зад названието на тази специалност. На какво се дължи това?

Официалното название на семинара е „Югоизточноевропейски изследвания“, а аз самият го наричам „балканистичен семинар“. Дали наистина става това, за което Добромир Григоров е споменал в съответния разговор, не мога да потвърдя или опровергая, но ако това наистина става, си го обяснявам с факта, че в славистичните специалности влизат студенти, които не са били приети другаде – славистиката има висок капацитет на свободните места и по този начин може да удовлетвори всички, които са проявили интерес към специалността. Някои промени ще се осъществят може би след отделянето на семинара (в момента той е само една от трите административни единици на Института по славистични и източноевропейски изследвания на Карловия университет) и неговото преобразуване в самостоятелен институт.

Къде се реализират чешките студенти по славистика? Знаем, че някои от тях се ориентират за работа дори и в България. Може ли да става въпрос за някаква традиция в чешко-българските културни и литературни взаимоотношения? Много от студентите стават преводачи (устни, писмени и напр. съдебни), друга група от тях се реализира като агенти на туристически фирми, които рекламират красотата на

южнославянските земи, а трета – като журналисти и писатели. Най-малко са тези, които се занимават с наука – в Чешката академия на науките или в университетите. Що се отнася до работата в останалите славянски държави, имате основания, че това може да е определен пазар на труда, въпреки че трудно може да се определи като продължение на някогашното следосвобожденско и първорепубликанско чешко(словашко)-южнославянско, т.е. и чешко-българско межкултурно приятелство; международните фирми се нуждаят от сътрудници и в останалите славянски държави, така че един добре подготвен чешки славист може да се реализира, но мисля, че финансово по-перспективни в тази насока са Полша, Хърватска и Словения.

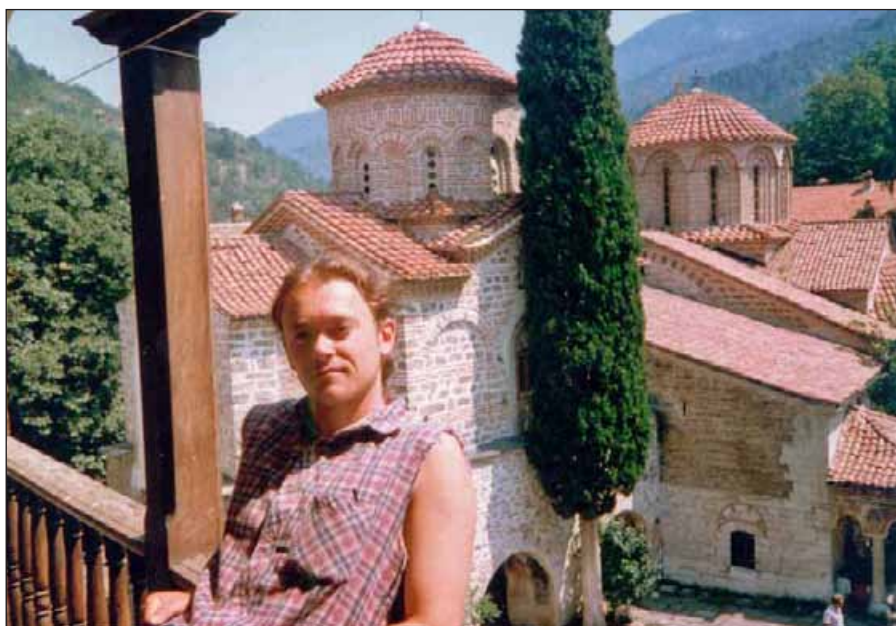
Сътрудничите ли с някои български институции в Чехия? А в България?

Имам опит с три институции: с Български културен институт в Прага, с който организирахме няколко мероприятия (прожекция на филми и лекции за България, както и една конференция), с нашите партньорски институции в България – Институт за литература към БАН и Институт за исторически изследвания.

В разговор за електронното издание „Публик Репулик“, Весела Владимирова, българска докторантка по социолингвистика в Карловия

МАРЦЕЛ ЧЕРНИ

е роден на 11 април 1974 година в град Мост. През 1992 година завършва гимназия в родния си град. През 1999 година завършва Карловия университет в Прага със специалност „Сравнителна славистика“ и профил „Бохемистика-Българистика“. Една година работи в библиотеката на Института по славистика на Чешка академия на науките. През 2007 година защитава докторска дисертация на тема „Личността на Йозеф Карасек (1868–1916) в историята на чешката славистика и чешката литература във Виена“ към катедрата по Източноевропейски изследвания на Карловия университет по славянски литератури. От 2007 година до днес работи като научен сътрудник в Института по славистика на Чешка академия на науките. От 2010 година води и курс по българска литература към катедрата по Източноевропейски изследвания на Карловия университет в Прага. Работи като редактор в списание „Славия“. Автор е на изследвания за съвременната чешка българистика; ролята на чешката интелигенция в развитието на следосвобожденска България; Васил Стоянов в Чехия; личността и делото на словашкия българист Ян Кошка и др. Освен с научна дейност, той преподава българска литература в Карловия университет в Прага.

университет, твърди, че основни качества на чеха са „точност, учтивост, дипломатичност“. А какви са основните качества на българина според Вас?

За поведението на типичния българин има в чешкото общество много (понякога и много лоши) стереотипи и митове и изобщо не бих бил учуден, ако прочета в някоя анкета, че в очите на чеха, българинът е „лежерен, мързелив и недипломатичен грубиян“ (примерът е всъщност негативен еквивалент на качества, които българската колежка е въвела за чеха). Аз обичам в българина качества му на задружност, гостоприемство и вероятно прекрасната му за мен „неточност“,

под което разбирам определена толерантност към фиксираните времеви срокове и издръжливост на стресови ситуации – българинът изпива една ракия или мастика и забравя всички стресове. В някои ситуации се опитвам също да се държа по този начин.

За какво още мечтаете? Какво бихте искали да постигнете?

Мечтанието не е дейност на хората в будно състояние. Така че, сега, когато не е вечер и не сънувам и не мечтая, не мога да определя какви сънища и мечти са ми в главата. Но в реалния си живот бих искал да постигна такъв поглед за нещата, че да мога да ги виждам само от добрата им страна; да мога да намирам смисъл и удовлетворение във всичко, което искам и трябва да правя.

Димана Иванова

Драгалевски манастир

„Св. Богородица Витошка“

По време на Втората българска държава в околностите на София сред красивата природа на Лозенската планина, Витоша, както и по южните склонове на Стара планина, се появяват множество манастири – Боянски, Бистришки, Драгалевски, Кремиковски, Владайски, Кладнишки, Германски, Лозенски, Урвички и др. Смята се, че броят им е бил 14. Още тогава тези манастири получават названието „Софийска Мала Света гора“. Пръв за нея споменава К. Иречек. Смята се, че това събирателно име идва от многобройните християнски поклонници от Западна Европа, които, пътувайки за светите места (Йерусалим), отседали за няколко дни в софийските манастири да си починат от дългия път. Днес за повечето от тези манастири липсва подробна информация, затова историята на възникването им е обвита в легенди. Най-известният от тези манастири е Драгалевският. За него има запазени най-много исторически сведения. Заобиколен от букови гори, той се намира в подножието на планината Витоша, над софийския квартал Драгалевци.

ИСТОРИЯ НА МАНАСТИРА

Манастирът се смята за най-забележителния духовен център в средновековната Средецка епархия. За възникването му има запазени точни данни – във Витошката грамота на цар Иван Шишман (1371–1395) от 1378 г. се споменава, че светата обител е основана през 1345 г. от баща му цар Иван Александър (1331–1371), известен с щедростта си към християнските храмове. Тази грамота, която е запазена и до днес, не само потвърждава привилегиите на манастира, но му дарява нови земи и имоти. След завладяването на България от османските турци манастирът се

спасява от разрушенията. Главна роля за това изиграва обстоятелството, че намиращата се наблизо крепост Кикиш (днес така се нарича една от хижите във Витоша) била изоставена от своите защитници и вече не представлявала опасност за турците. Скоро след това, обаче, поради честите набези на турски разбойници, монасите били принудени да напуснат манастира, така че той за дълги години останал необитаем и запустял. Възстановяването на Рилския манастир през XV век служи като стимул за обновяването на редица софийски манастири. Драгалевският манастир възобновил своята дей-

ност около средата на века и в него отново започнала да се развива книжовна дейност. Изглежда сред българите все още бил жив споменът за независимата българска държава, тъй като в една приписка от това време манастирът е наречен „Царски манастир“. Смята се, че светата обител е възстановена от софийския болярин Радослав Мавър, който дава пари за изписване на манастирската църква през 1476 г. Манастирът се превръща във важно духовно средище за българите в този край. Книжовната дейност в него се активизира през следващите векове и той се превръща в център на Софийската книжовна школа.

Според запазени надписи, още през XVII век тук е съществувало килийно училище.

МАНАСТИРЪТ И НАЦИОНАЛНО-ОСВОБОДИТЕЛНОТО ДВИЖЕНИЕ

Освен като културно и църковно средище, манастирът играе ролята и на център на тайната революционна дейност в Софийския край по време на Възраждането. Тогавашният игумен отец Геннадий е бил знаменосец в четата на Ильо войвода, участник в Първата българска легия в Белград (1862), откъдето датира запознанството му с Васил Левски, който често пъти му възлагал задачата да изпълнява ролята на куриер в революционния комитет в София. Самият Левски често пъти е използвал манастира за убежище по време на обиколките си из българските земи. След залавянето му отец Геннадий бяга в Сърбия, където се включва в четата на Панайот Хитов. Неговият наследник отец Игнатий Рилски възстановява революционния комитет.

ЦЪРКВАТА И СТЕНОПИСИТЕ

Отвън църквата има скромна вид – построена е по образец на малките боярски църкви в Югозападна България. През 1932 г. тя е разширена

и към нея е построена нова сграда. Стенописите датират от втората половина на XV век. В преддверието те са изцяло запазени. Композицията „Страшният съд“ е смятана за уникално творение на средновековната църковна живопис. Тя е разположена върху свода, източната, северната и южната стена на църквата. Затова тя се състои от отделни сцени. Всички надписи по нея са на български език, което показва, че църковната живопис вече играе ролята на пазител на българското народностно самосъзнание. Църковната живопис става по-опростена, драгалевските художници искали да поднесат сложните сцени от евангелието на обикновения българин по достъпен начин. Посетителите обикновено задържат погледа си върху „Шествието на праведниците“, където, наред с апостолите, пророците и мъчениците, могат да се видят и жените-мъченици. Интерес представлява сцената „Сгъване на небето“. На нея се вижда как ангелът навива небето като свитък хартия, върху която са изобразени слънцето, луната, звездите и знаците на зодиака. На западната стена са изобразени предимно сцени от Стария завет. Една от тях, „Гостоприемството на Авраам“, свидетелства за желанието

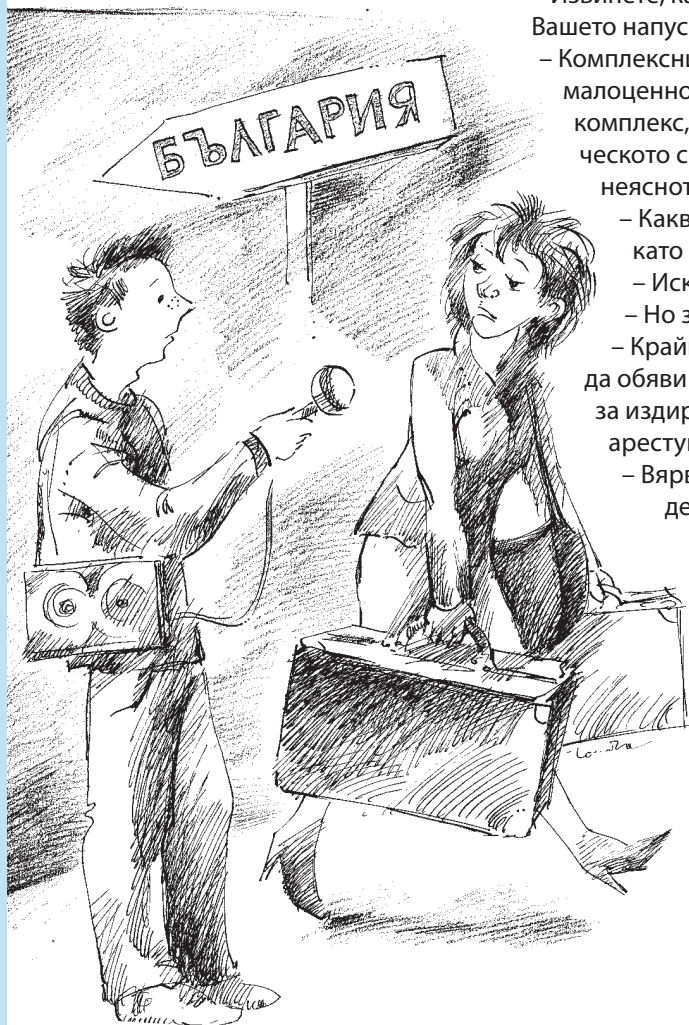
на тогавашните зографи да придадат на изкуството по-битов характер. На нея се вижда трапеза, покрита с бродирана покривка. Върху нея са сложени ястия, които обикновеният българин е консумирал. Сред стенописите в преддверието най-голяма историческа стойност имат ктиорските портрети на боярина Радослав, жена му Вида и на двамата им сина. Това са най-старите запазени светски образи в българските църкви по време на османското робство.

Към края на XVI и началото на XVII век е изографисана западната част на храма. За съжаление от тези стенописи е останало съвсем малко – част от образа на дева Мария с малкия Исус, както и сцените от живота на св. Димитър, св. Георги и св. Меркурий. Прави впечатление, че дрехите на светците представляват бойни доспехи. Самите светци имат войнствен вид в качеството си на защитници на християнската вяра. Очевидно тази сцена е имала преди всичко патристично значение и символизира мълчаливата съпротива на народа срещу опитите да му бъде наложена чуждата вяра.

Красимира Мархолева

Завчера към 18.50 ч. държавата си събра багажа и се изнесе през контролно-пропускателния пункт Калотина.

Документите ѝ бяха изрядни, така че нямаше никакви за-

Де е България?

конни основания да бъде спряна от контролните органи.

Никой нищо не забеляза, само един начинаещ млад репортер от местната многотиражка спря въпросната държава и я помоли за кратко интервю.

– Извинете, какви са мотивите за Вашето напускане?

– Комплексни. Имам комплекс за малоценност, военно-промишлен комплекс, комплекс за историческото си минало, комплекс за неясното бъдеще...

– Каква искате да станете като пораснете голяма?

– Искам да съм Косово!

– Но защо?

– Крайно време е Интерпол да обяви и нашите политици за издирване и да почне да ги арестува.

– Вярвате ли в светлото бъдеще на България?

– А вие вярвате ли в задгробния живот?

– Аз вярвам на Бойко Борисов, – издекларира репортерът. – Той ще ни оправи...

– Един по един или всички заедно?

– По местоживееене. Днес в Баня, утре и в други градове...

– Ей-затова си отивам! – въздъхна държавата. – Омръзна ми! Де кой мине и ме оправя. И не си плащат дори. Труженичките от околоръстното взимат пет лева на сеанс, а на мен – никой нищо не дава. Само гледат да грабят. Писна ми, кафя! Ариведерчи...

– А сега накъде?

– Накъдето ми видят очите! Най-вероятно към топлите страни. Дано там поне свестните не ги считат за луди.

– Ще се върнете ли някой ден отново?

– Страхувам се, че следващият път ще ми искат тескере за тия географски ширини!

– А какво да отговаряме, ако някой пита за Вас?

– Че кой ще пита за мен? Комай само дякона Левски го е еня...

– Ами земята българска? На кого я оставяте?

– Че тя отдавна вече не е българска. Откакто парламентът разреши на чужденци да купуват, нашир и дълж само молове, сараи, кибуци и туктаме – американски военни бази. За цвят.

Репортерът благодари за това интервю, а държавата вдигна куфарите и дори не се обърна назад.

Ивайло Диманов

Агреман до поискване

– Ало, мамо, чуваш ли ме?

– Здравсти, сине! Ей, най-послед да се обадиш. И бездруго смятам да се откажа от телефон. Говоря за двайсетрийсе стотинки, а плащам тринайсет лева месечна такса на Виваком...

– Виж, мамо, нямам много време, звъня ти от сградата на ООН...

– Какво си направил, сине? Да не си убил някого?

– Не бе, мамо, след малко ще дам официална пресконференция, отвън журналистите напират, искат да

снимат...

– Ще искат я, как няма да искат, аз на Петрова нива съм те раждала, под крушата. Там все хубави деца се раждат...

– Не бе, мамо, не разбираш. Искат да снимат, понеже обявих, че не съм българин...

– Как така не си българин?

– Ех, мамо, ти не знаеш...

– Е хубава работа, аз ли няма да знам? Нали българин съм те раждала, а не ингилизин!

– Така е, мамо, но ти не знаеш какво ми се случи. Изтече ми срокът на визата и искаха да ме екстрадират. Тук миграционните служби душат като хрътки. Крих се, крих се, но накрая ме хванаха. И прас – черен печат в паспорта.

– И сега какво? Ще си идваш ли, синко?

– Да бе, да не съм луд! Отидох в полицията и казах, че съм от друга държава.

– Каква друга държава?

– Шопландия.
 – Че каква е тая държава, не съм я чувала...
 – Държава на шопите. Измислих я ей така, на майтап. Обаче ония се хванаха. И взеха всичко насериозно. Викна ме един конгресмен, после попълвах обширни формуляри. Колко шопи живеят в България, какви репресии са извършвани над тях от компактното население, излъчват ли се новини на шопски език, чувствате ли се зависими от руските енергийни източници. Обяснявах как в България асимилират нашите шопски традиции и изконни културни ценности, а накрая ме накараха да подпиша заявление за независимост. Както вървят нещата, до месец и половина ще ни признаят. И аз, мамо, ще съм първият посланик на Шопландия в ООН. Веднага получихме международна подкрепа от Косово, Палестина, от индианците в Южна Дакота. Днес трябва да уشيا знамето на Шоплука, но не знам

какъв символ да измисля за герба. А без герб не може. Мисля да сложа едно магаре с корона отгоре. Трябва да посоча и коя ще е столицата на Шопландия. Какво ще кажеш за родното ти село Станьовци?
 – Ми то не е в Шоплука, а в Граово.
 – Говорих с граовци. Засега няма да искат независимост. Правителството им е обещало един стар немски танк да орат компирарника. Повече се притеснявам за трънчани. Много са сърдити. Ще правят конфедерация с гораните, но войводите на Каракачанов искат и част от Македония, щото около Гергьовден агнетата и момите там са два пъти по-евтини.
 – Ти сине, не се притеснявай, агнето за Гергьовден ще е от мен! Знаеш ли какво искам само? Да ме направиш... министър на здравеопазването в Шопландия.
 – Мамо, та ти си обикновен фелдшер, нямаш нужния ценз...
 – Моля, моля. И други фелдшери седят в министерски кресла. Ис-

кам онзи, дето щял да продава 200 болници, да го накарам всеки ден да бъхти по шейсет километра до най-близката болница за едни нагrevки. Да чака три месеца за преглед при специалист и накрая със 150 лева пенсия да плати 7000 лева за операция!
 – Мамо, трябва да затварям. След малко ще говоря пред Сената. Господи, тук е по-лесно да вземеш агреман, отколкото Зелена карта! До няколко дни американското външно министерство ще сключи дипломатически отношения с Шопландия, стига да дам съгласие за инсталиране на ПРО. Само българското правителство не е обявило позицията си. Външният министър е взел двумесечен отпуск, но Монката Паси вече ми прати поздравителна телеграма. Хайде, трябва да затварям. Идва бъдещият посланик на Гагаузия да връчи акредитивните си писма!

Ивайло Диманов

Си́ва

Какво ли ще е, ако този свят красив осъмне
ненадейно утре *сив*? Тревите ще личат едва-едва,
като набола дядова брада, цветята ще поклащат
сиви чашки тѣй, сякаш са поли на Пепеляшки,
сред *сивите* умислени дървета унила *сива* шапчица
ще крета... Снежанка – с бузи *сиви* като прах,
Принцеса върху *сиво* зрънце грах ...
ще имат малки *сивички* мечти.
А сбъдват ли се те, или почти?

Петелът, до перчема *по си* вял, каква ли *сива*
песен би изпял? Навярно звуци срезгави и диви,
подобно пушек – *сиви* и лютиви...

Жълта

Слънчо намисли с *жълти* боички да боядиса
по пътя си всички! Първо помилва с длани нивата
и засияха в *жълто* житата. После в поточето цопна
и ето – слънчеви зайчета припкат и светят,
и като златно поточето блика
покрай изгрялата *жълта* излика...

Жълто – по човката на врабчето,

жълто – в кедриците на детето, а пак жълтурчето
вири носленце, сякаш намига с *жълто* оченце!

И се завърта земята във кръг – *жълта*, подобна
на пресен жълтък...

О, не! Не искам вече да се чудя – копнея в цветен свят да се събудя!

А *сивотата* т_а... Нека *сивотата* да съществува, ала само във мъглата.

Цял ден рисува Слънчо с лъчите, капнал е вече – затваря очите. Ала, преди да заспи в планината, своята картина надписал е:

„Лято“.

Diama s.r.o., výhradní dovozce špičkových bulharských vín a zelenin

